

Nostalgii S antești

Excurs documentar și iconografic pe urmele
„creatorului sufletului italian”

„*Ah, pelerini, gândindu-vă-n mers poate
La altceva decât ce vă-nconjoară,
Dintr-o atât de-ndepărtată țară
Veniți cum pare portul să vă arate,
Încât nelăcrimând puteți străbate
Orașu-ndurerat din cale-afară,
Trecând ca niște inși ce nu măsoară
Doliului său tragic gravitate?
De poposiți, să prindeți vrând de știre,
Cum inima în lacrimi îmi prezice,
În lacrimi veți pleca apoi dintr-însul.
Pierdută e beata-i Beatrice;
Dar ce cuvinte-i scris ea să inspire
Du darul să stârnească altor plânsul.”*

DANTE ALIGHIERI. *Vita Nuova*, 40.

Trad. versuri Romulus Vulpescu.

În: *Opere minore*. Ed. îngrijită de Virgil Căndea.

București: Univers, 1971, p. 76.

N El mezo del camin di nostra uita
mi ritrouai p una selua obscura
cbe di la dritta uia era smarrita

„Acesta a fost acel Dante hărăzit veacurilor noastre, ca o deosebită îndurare a Domnului; acesta a fost acel Dante care, cel dintâi, trebuia să deschidă calea întoarcerii muzelor izgonite din Italia. Prin aceasta a fost dovedită strălucirea graiului florentin; prin aceasta a fost rânduită toată frumusețea vorbirii vulgare, în ritmuri potrivite; prin aceasta, se poate spune, pe bună dreptate, că poezia, care murise, a înviat”.

GIOVANNI BOCCACCIO. *Viața lui Dante*.

Trad. Ștefan Crudu [după ed. BOCCACCIO, Giovanni. *Opere vulgari XII: Il Commento alla Divina Commedia e gli altri scritti intorno a Dante*. A cura di Domenico Guerri. Vol. 1. Bari: Gius. Laterza e Figli, 1918]. București: Editura pentru Literatură Universală, 1965, p. 26.

DANTE ALIGHIERI

1265-1321

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

Rătăcirea lui Dante și începutul
călătoriei sale alegorice în lumea
de dincolo.

DANTE ALIGHIERI. *L'Enfer*.

Paris: Librairie de L. Hachette et Cie, 1861.
Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.
Gravor Antoine-Alphée Piaud.

Colecții Speciale,
Cabinetul de Bibliofilie.

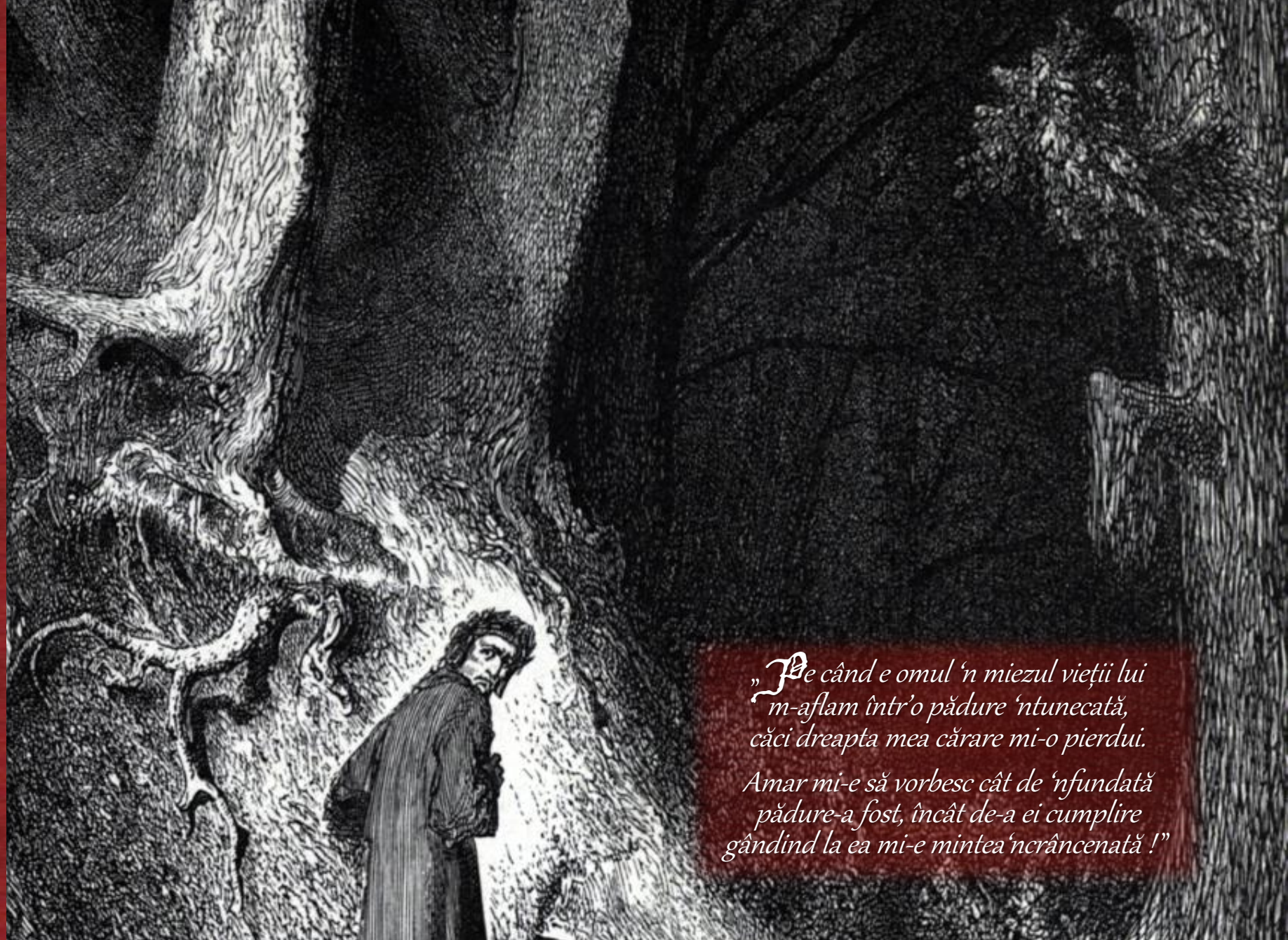

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie*.

[Vol. 1]: *Infernul*, Cântul 1, 1-6.

Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.

București: Cartea Românească, [1925], p.
1-2.

„Pe când e omul 'n miezul vieții lui
m-aflam într'o pădure 'ntunecată,
căci dreapta mea cărare mi-o pierdui.
Amar mi-e să vorbesc cât de 'nfundată
pădure-a fost, încât de-a ei cumplire
gândind la ea mi-e mintea 'ncrâncenată !”

În ultimele șapte veacuri, fluvii de cerneală, interpretări și reflecții, s-au împletit în marea de pagini evocând sublimul din arta aceluia despre care posteritatea nu a putut face referire altfel decât la modul absolut. „*Divino Poeta Fiorentino Dante Alighieri*”, scriitorul și filosoful care a dat expresie conștiinței și imaginarului amurgului Evului Mediu ca nimeni altcineva, aparține, după trecerea a șapte sute de ani de la moartea sa, memoriei culturale universale.

Prețioasa moștenire literară, alcătuită din stanțele și din proza sa poetică și filosofică, compuse mai ales în idiom toscan, a avut o înrâurire extraordinară asupra limbii vorbite și scrise pe meleagurile italiene. La sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul celui de-al XIV-lea, într-o perioadă în care doar latina era îmbrățișată de elita intelectuală, Dante găsea expresie pentru melodioasele lui rime în rostirile vernaculare din Florența natală și din ținuturile învecinate care formaseră, în cea mai mare parte, Etruria de odinioară.

Privitor la „*meritul graiului în care se spune și*”, el nota astfel: „*cugetări înalte și noi se pot exprima potrivit, mulțumitor și îngrijit, aproape ca și în latină [...] iar cine-l va cerceta cu luare-aminte, va vedea că e plin de o dulce și prea plăcută frumusețe*” (*Convivio*, Tratatul I, 10. Trad. Oana Busoioceanu. În: *Opere minore*. Ed. șt. Virgil Căndea. București: Editura Univers, 1971, p. 224-225). Se deschidea, așadar, calea unei noi limbi culte, vii, de o elocință uimitoare, pentru care autorul florentin a pledat nepregetat în scrierile sale, îndeosebi în lucrarea „*Convivio*” [„*Ospățul*”] și în tratatul intitulat „*De vulgari eloquentia*” [„*Despre arta cuvântului în limba vulgară*”].

„*Aceasta va fi pâinea de orz din care se vor sătura cu miile, iar mie încă îmi vor rămâne coșurile pline. Va fi lumină nouă, soare nou, care va răsări acolo unde va apune cel vechi și va aduce lumină celor ce stau în beznă și la întunecime din pricina vechiului soare care pentru ei nu luminează.*”

DANTE ALIGHIERI. *Convivio*, Tratatul 1, 13.

Trad. Oana Busoioceanu. În: *Opere minore*.

Ed. îngrijită de Virgil Câdea. București: Editura Univers, 1971, p. 236.

Călăuzindu-și compatrioții literați prin varietatea graiurilor autohtone cunoscute la acea vreme de-a lungul și de-a latul Peninsulei Italice, Dante identifica o vorbire aleasă, care, în concepția sa, își trăgea seva din limbajul popular, autentic, dar își datora noblețea tuturor acelor „care au scris cu mai multă dulceață și mai multă *iscusință*” în limba maternă (*De vulgari eloquentia*, Cartea I, 11. Trad. Petru Creția. În: *Opere minore*. Ed. șt. Virgil Cândea. București: Editura Univers, 1971, p. 552). Amintea, astfel, cercul poezilor de la curtea Regatului Siciliei, din perioada domniei împăratului Frederic al II-lea, apoi pe cei din Toscana, contemporani și apropiați lui din punct de vedere literar și sufletește, anume Cino da Pistoia, florentinul Guido Cavalcanti, Lapo Gianni, neezitând să facă referire inclusiv la propriul său nume, incredințat de faptul că fiecare dintre ei atinsese, prin zămislirea frumoaselor stihuri ale canțonelor în dulcele stil nou, cea mai înălțătoare formă a limbii vernaculare a pământului pe care trăiau.

Acele „plăcute versuri de amor spre care în gând cu stăruință cătam”, după cum scria Dante (*Convivio*, Tratatul IV, Canțona III. Trad. Oana Busoioceanu. În: *Opere minore*. Ed. șt. Virgil Cândea. București: Editura Univers, 1971, p. 379), au reprezentat o piatră de hotar, determinând emulație în spațiul italian.

Graiul cântat de marele poet, individualizat drept dialectul literar toscan și, în același timp, stricto sensu, cel florentin – *lingua fiorentina* sau *volgar fiorentino* – a fost pe mai departe cultivat în unele dintre operele lui Francesco Petrarca și Giovanni Boccaccio, alături de aceștia Dante formând triada de aur pe care se întemeiază edificiul literaturii italiene.

„Era deci acest poet al nostru de statură mijlocie, iar mai târziu, când ajunsese la o vârstă matură, cam adus de spate, cu mersul grav și liniștit, îmbrăcat întotdeauna în stofe cât se poate de frumoase, cu veșminte potrivite vârstei sale mature. Fața îi era prelungă, nasul acvilin, ochii mai curând mari decât mici, fălcile puternice, iar buza de sus o depășea pe cea de jos; avea pielea de culoare închisă, părul și barba îi erau dese, negre și cârlionțate, iar chipul îi era întotdeauna melancolic și îngândurat [...] Vorbea rar, dacă nu era întrebat, iar atunci, gândit și cu glas potrivit celor despre care vorbea; cu toate astea, acolo unde era nevoie, se arăta foarte elocvent și vorbăreț, rostind cuvintele tare și răspicat.

Muzica și cântecele i-au plăcut cel mai mult în tinerețe și a fost prieten și s-a întâlnit cu oricine s-a dovedit a fi, în vremea aceea, un bun cântăreț din gură sau din vreun instrument; și împins de această desfătare, a compus lucrări, dându-li-se acestora ca să le pună pe măiestre și plăcute note.

Am arătat destul de lămurit cât de pățimas s-a lăsat el supus de iubire și-i neclintită credința tuturor că această iubire a fost cea care i-a îmboldit inima să devină poet în vulgară, mai întâi imitând, apoi, din năzuința de a-și arăta cât mai profund simțămintele și de a dobândi gloria, a făcut acest lucru cu atâta râvnă, încât nu numai că i-a întrecut pe contemporanii săi, dar a dat vulgarei atâta strălucire și frumusețe încât atât atunci, cât și după aceea, pe mulți i-a făcut și-i va face dornici de a ajunge și ei pricepuți în asta.”

GIOVANNI BOCCACCIO. *Viața lui Dante.*

Trad. Ștefan Crudu.

București: Editura pentru Literatură Universală, 1965, p. 89-92.

„**P**rivește-acum, - a zis iubitul Duce –
pe cel ce 'ntâiul ca și-un căpitan,
cu spada 'n mână, stólul și-l conduce:

Omer e el, poetul suveran,
satiricul Horațiu 'n urmă vine,
Ovidiu-apoi, iar ultimul-i Lucan.

Deși cuvântul drag rostit spre mine
cuvine-se-a fi spus la fel și lor,
onoare-mi fac, și fac cu-aceasta bine.

Si-așa văzui aici frumosul cor
al Prințului cântării dulci de liră,
ce stă vultur deasupra tuturor.

Iar dupăce 'ntre ei puțin vorbiră,
spre mine 'ntorși c'un semn m'au salutat
Iar de-asta ochii lui Virgil zâmbiră.

Dar și mai mare-onoare apoi mi-au dat
primindu-mă 'ntr'a lor tovărășie
și-al șaselea 'ntre-asemeni genii-am stat.”

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie*.
[Vol. 1]: *Infernul*, Cântul IV, 79-102.
Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.
București: Cartea Românească, [1925],
p. 29-30.

Limbul, „nesfârșita jală”:

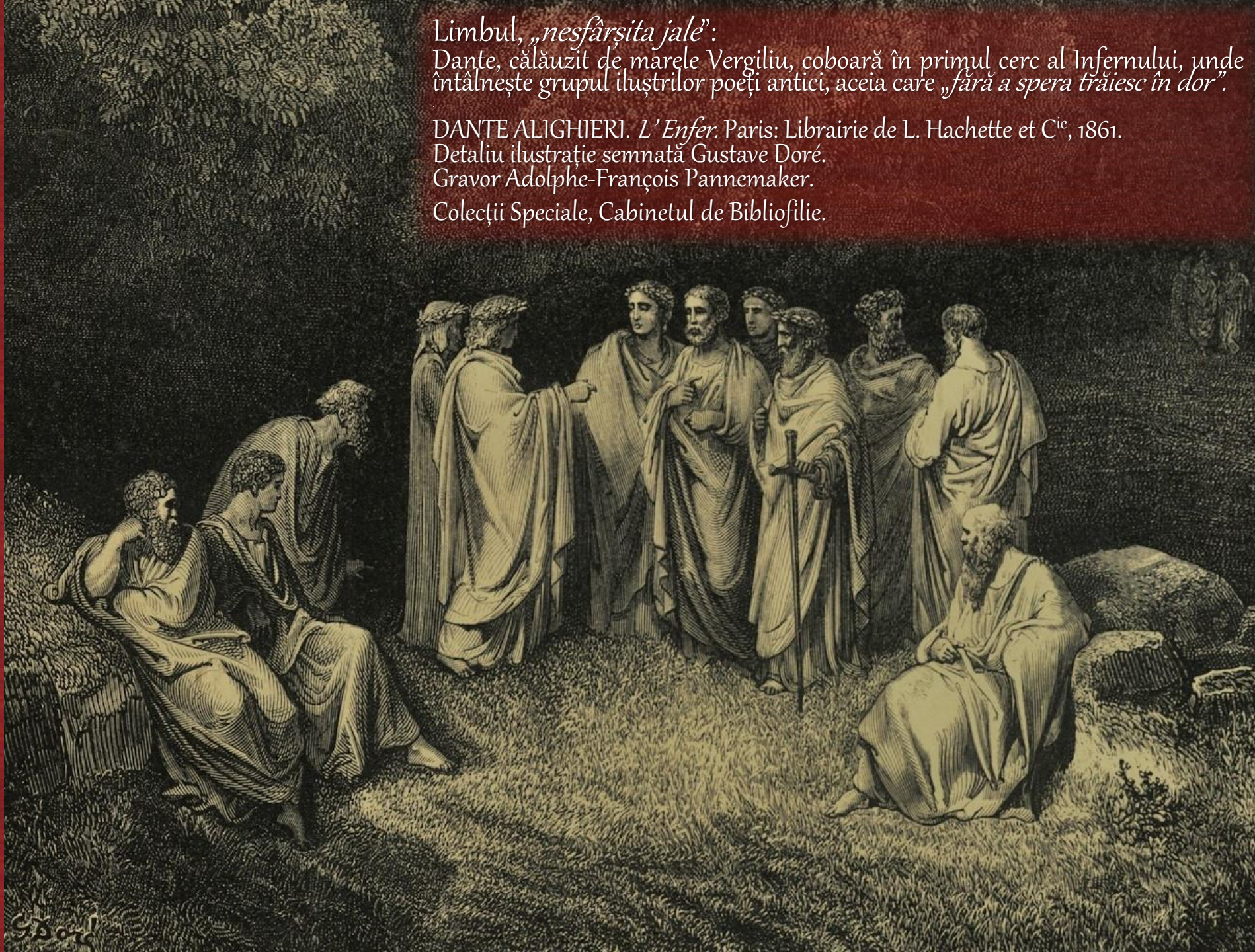
Dante, călăuzit de marele Vergiliu, coboară în primul cerc al Infernului, unde întâlnește grupul ilustrațiilor poeților antici, aceia care „fără a spera trăiesc în dor”.

DANTE ALIGHIERI. *L'Enfer*. Paris: Librairie de L. Hachette et Cie, 1861.

Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.

Gravor Adolphe-François Pannemaker.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

Dobândind un prestigiu deosebit, dialectul toscan a fost preferat de mulți dintre literații italieni ai veacurilor succesive, cunoscând apogeul în perioada Risorgimentului, când este adoptat ca limbă literară comună întregii peninsule. Scrierile compuse de Dante nu au încetat să surprindă de-a lungul vremii. Din paginile lor, izvorăsc expresii cu largă răspândire în vorbirea italiană curentă, dar și termeni literari universal recunoscuți, precum sintagma „*dolce stil novo*” care a dat numele mișcării poetice apărute în Duocentoul italian și care definește lirismul dantesc.

Se poate afirma că, printre darurile de preț pe care Dante le-a oferit națiunii sale, nu se află doar magistrala lui operă, una dintre cele mai cunoscute și mai apreciate din istoria literaturii universale, ci totodată contribuția avută la îndeplinirea unității lingvistice a italienilor. Aceștia îl supranumesc „*il Sommo Poeta*” [„*Poetul suprem*”], iar marele nostru istoric, Nicolae Iorga, în urmă cu un secol, cu prilejul omagierii lui Dante în aula Academiei Române, la șase sute de ani de la moarte, l-a intitulat „*creatorul sufletului italian*” (N. Iorga. *Comemorarea lui Dante la Academia Română*. București: Editura Librăriei Pavel Suru, 1921, p. 4).

„[...] opera marelui Florentin, care și acum după trecere de 600 de ani e tot atât de tânără și încrezătoare în puterea ei de viață, ca și în momentul când a eșit din mâna lui Dante. Atât de puternică a fost suflarea de viață ce a știut să-i inspire marele maestru”.

IOAN GEORGESCU. *Dante Alighieri.*

În: *Transilvania*, Anul LII, nr. 9, sep. 1921, p. 722.

1265

Dante se naște la Florența, probabil în luna mai, ca Durante, fiul lui Alighiero di Bellincione, urmaș al lui Cacciaguida degli Elisei. Mama sa era monna Bella di messer Durante degli Abati.

1274

Dante o întâlnește pentru prima dată pe cea pe care a numit-o Beatrice, sursa inspirației sale poetice. În istoriografie, este identificată, în general, drept Bice, fiica bancherului florentin Folco Portinari. Potrivit spuselor poetului, a doua întâlnire cu aceasta a avut loc la distanță de nouă ani, în 1283.

1285

Se căsătorește cu monna Gemma Donati cu care urma să aibă patru copii: Jacopo, Pietro, Giovanni? și Antonia (ulterior, aceasta călugărindu-se sub numele de sora Beatrice).

1287

Dante se află la Bologna, după unii autori, pentru continuarea studiilor.

1289

Participă la Bătălia de la Campaldino, de partea Ligii Guelfe, împotriva ghibelinilor care urmau să fie înfrânți.

1290

Beatrice se stinge din viață la data de 8 iunie, iar Dante continuă să îi închine versuri și se dedica neîncetat studiului filosofiei.

1292

Începe lucrul la „Vita nuova”.

1295

Se înscrie în breasla medicilor și a farmaciștilor și își începe cariera politică.

1300

Era trimis ca ambasador al Florenței, într-o misiune la San Gimignano. Între 15 iunie – 15 august, era ales și își desfășura activitatea ca magistrat, în funcția de Prior al Republicii Florentine. La acest an, se va raporta în călătoria sa alegorică din „Divina Comedie”.

1301

Dante își făcea cunoscută poziția contrară politicii partidei Guelfilor Negri, susținători ai puterii papale. În luna octombrie, el părăsea Florența, fiind trimis într-o misiune diplomatică la papa Bonifaciu al VIII-lea, timp în care Carol de Valois, în numele Sfântului Scaun, se impunea prin forță și îi aducea la conducerea cetății pe guelfii Negri.

1302

Dante era condamnat în contumacie, mai întâi, la doi ani de exil și plata unor amenzi, apoi la moarte. Începea perioada surghiunului, trăind drama celui nevoit să răătăcească departe de patria sa.

1304

Se află la curtea seniorului Veronei, Bartolomeo della Scala. Lucra la tratatele „De vulgari eloquentia” și „Convivio”. Începea să scrie „Infernul”.

1308

Începea redactarea „Purgatoriului”.

1316

Primele două părți ale Comediei erau încheiate și făcute publice. Începea să compună versurile „Paradisului”.

1318

Dante locuia la Verona, ca oaspete al lui Cangrande I della Scala. Apoi, era invitat la Ravenna, de seniorul Guido Novello da Polenta, unde și-a petrecut ultimii ani din viață.

1321

Dante încheia opera sa de căpătâi. În urma unei călătorii la Veneția, unde fusese ca ambasador al Ravennei, se îmbolnăvea și înceta din viață la Ravenna în noaptea dintre 13 și 14 septembrie.

„În tinerețe, a scris cartea *Vita nova d'amore*; și apoi, în timpul exilului, a scris vreo douăzeci de cântone excelente, pe teme morale și de dragoste, și, printre altele, a scris trei nobile epistole; pe una a trimis-o conducerii Florenței, plângându-se de exilul său fără vină; pe alta a trimis-o împăratului Henric al VII-lea în vremea asediului Bresciei, atrăgându-i atenția cu privire la întârzierea sa, aproape într-un mod profetic; pe cea de-a treia, cardinalilor italieni, când Sfântul Scaun era vacant după moartea papei Clement al V-lea, pentru ca aceștia să consimtă alegerea unui papă italian; și toate acestea exprimate în limba latină, într-un stil elevat, prin cugetări admirabile și cu autoritate deosebită, care au fost îndelung apreciate de oameni înțelepți, cu multă pricepere. De asemenea, a scris *Commedia*, în cuprinsul căreia, cu rime elegante și cu splendide și subtile puncte de vedere morale, naturale, astrologice, filosofice și teologice, cu frumoase și noi metafore, comparații și compoziții lirice, a creat și a interpretat, în o sută de capitole sau cânturi, existența și alcătuirea Infernului, a Purgatoriului și a Paradisului, în cel mai înalt mod posibil, astfel încât acest tratat poate fi citit și înțeles de cei cu minte subtilă. Este adevărat că în această *Comedie* i-a plăcut să denunțe și să strige în maniera poezilor, poate uneori mai mult decât se cuvenea: dar poate că aceasta din cauza exilului său. A compus încă și *Monarchia*, unde a dezbătut rolul papei și al împăraților. Și a început un comentariu despre paisprezece dintre mai sus menționatele cântone morale, scrise în limba vulgară, care nu este terminat decât pentru trei dintre acestea ca urmare a încetării sale din viață [...] Totodată a scris o cânticică intitulată *De vulgari eloquentia*, din care promitea să facă patru capitole, dar există doar două, probabil din cauza morții sale premature, în cuprinsul cărora, într-o latină puternică și prețioasă și cu minunate argumente, analizează pe rând toate graiurile vernaculare din spațiul italian [...]

GIOVANNI VILLANI. *Croniche ... secondo le migliori stampe e corredate di note filologiche e storiche*. Vol. 1, Cartea 10, cap. CXXXVI.

Trieste: Sezione letterario-artistica del Lloyd Austriaco, 1857, p. 253 (trad. a.)

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

Mergând pe urmele divinului poet în „mândra țară în care <<da>> se spune <<și>>” ([*Divina Comedie*]. [Vol. 3]: *Paradisul*, Cântul XXXIII. Trad. Al. Marcu. Craiova: Scrisul Românesc, 1932, p. 263), cu precădere la Florența, Verona ori Ravenna, se poate afirma fără putință de tăgadă că, în acest spațiu istoric și artistic prin excelență, dăinuie un adevărat cult al lui Dante. Amintirea lui este vie la orice pas, mai cu seamă în cetatea sa natală, numele marelui florentin confundându-se cu aceasta.

Cu siguranță, splendoarea acestui leagăn al vieții poetului nu poate lăsa indiferenți decât pe prea puțini. Areal citadin binecuvântat de-a lungul veacurilor cu un tezaur cultural și arhitectonic uriaș, mărturie fiind centrul istoric de o frumusețe rară, aflat pe Lista Patrimoniului Mondial Unesco din anul 1982, Florența este un Paradis pentru iubitorii de artă, științe, literatură și vechi tradiții artizanale precum orfevrăria, ceramica, legătoria de carte, fabricarea hârtiei, marmorarea acesteia ș.a.m.d.

Noștalgiu Dantesti. Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

„Florenția”, sec. al XV-lea
ilustrație xilografată.

HARTMANN SCHEDEL. *Liber chronicarum*.

Nürnberg: Anton Koberger pro Sebald Schreyer et Sebastiano Kammermeister, 12 VII 1493.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

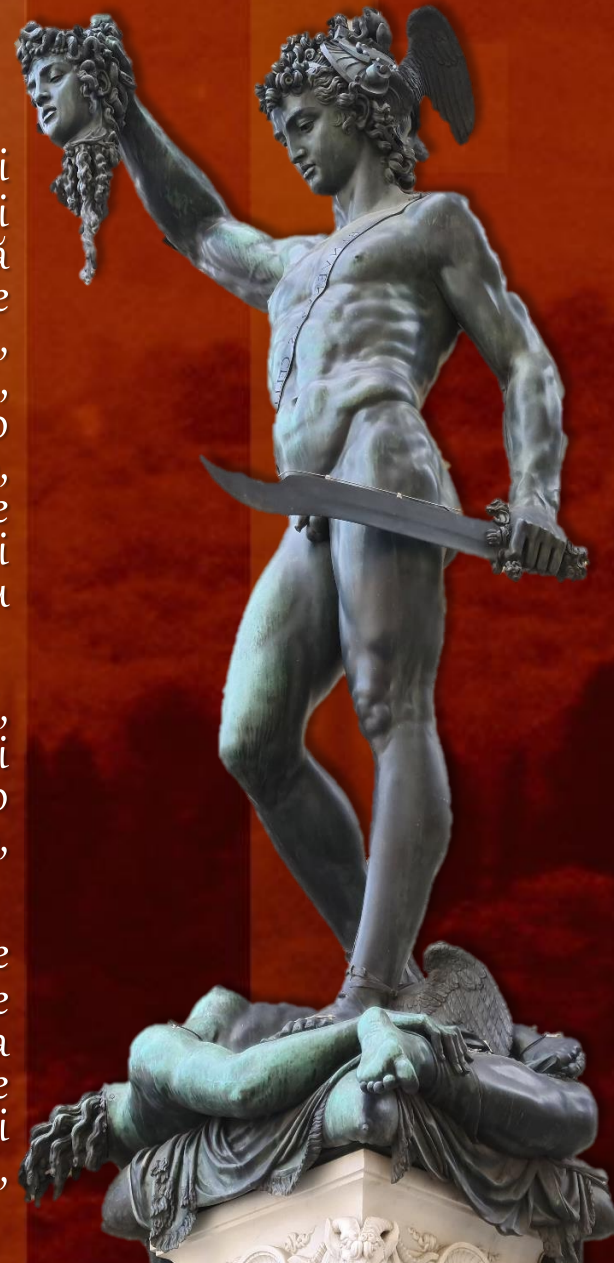

În Quattrocento-ul italian, sub ocrotirea destoinicilor bancheri, conducători politici și mecena din familia Medici, un număr impresionant de artiști iluștri a consacrat Florența ca nucleu al artelor, astăzi fiind recunoscută drept leagăn al culturii renascentiste. Se cuvine să îi amintim pe Brunelleschi, Ghiberti, Masaccio, Fra Angelico, Donatello, Filippo Lippi, Andrea del Verrocchio, Domenico Ghirlandaio, Botticelli, Filippino Lippi, însă enumerarea poate continua la nesfârșit. Tot aici, au creat pentru o vreme titanii Renașterii Târzii și ai Manierismului, Leonardo, Michelangelo, Rafael, apoi Pontormo, Bronzino, Cellini... și toată această nemuritoare pleiadă de maștri străluciți sub ochiul atent și documentat al biografului și istoricului de artă italian, Giorgio Vasari, la rândul său arhitect și pictor cu realizări notabile.

Republica Florentină nu a fost mai prejos nici în sfera literelor și a filosofiei, ulterior lui Dante, Petrarca și Boccaccio, cunoscând până unor cărturari umaniști de seamă, de la Leonardo Bruni, Poggio Bracciolini, Marsilio Ficino cu a sa Academie platoniciană, Cristoforo Landino, Angelo Poliziano, Pico della Mirandola la Niccolò Machiavelli ori Francesco Guicciardini.

Păstrând în gând numele personalităților imense menționate în rândurile de mai sus, înscrise în panteonul cultural universal, atenția care îi este acordată autorului „*Divinei Comedii*” este cu atât mai covârșitoare. Florența a prezervat semnele existenței lui Dante, iar, acolo unde mărturiile documentare nu au fost îndeajuns, perseverența florentinilor de a-i onora și valoriza memoria a făcut ca acestea să fie recreate întocmai, transformându-l astăzi pe marele autor medieval într-un *genius loci*.

IO FVI NATO E CRESCIVTO
SOVRA IL BEL FIVME D'ARNO ALLA GRAN VILLA
- DANTE · INF · XXIII · 94-95

„*La Colle, Giotto. La Arezzo, Petrarca. La Pisa, Galilei. La Vinci, Leonardo. La Caprese, Michelangelo. La Florența, Dante... Constelație neverosimilă pentru un spațiu restrâns, putând să lumineze într-o epocă un întreg continent. Ea a fost posibilă, cred, între multe alte cauze, și datorită faptului că Toscana are ceea ce aș numi o geografie intelectuală, singura, din tot ce am văzut, care mi-a dat această impresie.*

La Florența, nu e de mirare că poți trăi o asemenea impresie, ce ți se impune pe măsură ce încerci s-o analizezi. Ce oraș din lume are pe ziduri plăci de marmură cu citate din Dante?”

OCTAVIAN PALER. *Drumuri prin memorie.*

Ed. a 3-a. București: Polirom, 2009, p. 335.

Așa-numitele opere minore, „*Vita nuova*”, „*Convivio*”, „*Monarchia*”, „*Epistolae*” ș.a., dar mai ales creația fundamentală, „*Commedia*” – „*divină*” potrivit lui Boccaccio, care îi atribuie epitetul consacrat (G. Boccaccio, *op. cit.*, p. 137), „*templul nemuririi și slavei lui Dante*”, după cum era elogiât poemul de către istoricul literar Ramiro Ortiz – sunt texte fascinante, cu rezonanță de-a lungul vremii printre cărturari, artiști și cititori de tot felul. Descifrate în chei distincte, tâlcuite, puse mereu în dialog cu mentalitatea culturală a unui spațiu, a unei epoci, sau pur și simplu surprinse în lectură, nemuritoarele alegorii ale micro și macrocosmosului dantesc continuă să deștepte curiozitatea multora.

În imaginile literare pe care poetul a reușit să le proiecteze în veșnicie, strălucesc atât nestematele cunoașterii - erudiția acestuia fiind relevată la tot pasul de trimiteri la literatura antică, filosofia scolastică și la preceptele epocii al cărei însuși exponent era - cât și spectrul trăirilor lui lăuntrice, cu înălțimile și abisurile eului său, recognoscibile în fiecare dintre noi. Evocând o bogăție de manifestări ale omenescului în fața misterelor vieții și ale morții, meditațiile lui Dante transcend veacurile și lasă urme adânci asupra celor care doresc să le cuprindă deopotrivă în spirit și în inimă. Acestea nu conțin să ne vorbească, să ne însușească, inspirându-ne o profundă melancolie ori oferindu-ne mângâiere și înseninare.

Noștalgii Dantesti. Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

Vârtejul sufletelor întristate.

DANTE ALIGHIERI. *L'Enfer*.
Paris: Librairie de L. Hachette et Cie, 1861.
Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

Nostalgiile Dantesti. Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

Ieșirea din Infern și revederea stelelor.

DANTE ALIGHIERI. *L'Enfer*.
Paris: Librairie de L. Hachette et Cie, 1861.
Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.
Gravor Héliodore Pisan.

Colecții Speciale,
Cabinetul de Bibliofilie.

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie: Infernul*, Cântul XXXIV, 133-139.
Trad. versuri Marian Papahagi.
Ed. îngrijită de Mira Mocanu.
București: Humanitas, 2019, p. 335.

„Eu și-acel călăuz pe drum stâncos
Intrarăm spre-a veni pe-al lumii prund;
și fără al odihnei bun folos
urcarăm, el întâi, iar eu secund,
până-am văzut frumoasele acele
aflate-n cer, printr-un făgaș rotund;
ieșirăm deci pentru-a vedea iar stele.”

Reflectând asupra terținelor „*Divinei Comedii*”, aflăm, ca într-o oglindă, simțăminte proprii naturii umane, fără deosebire și necondiționate de trecerea timpului. Probabil că, înainte de orice, se conturează *nostalgia*, bine-cunoscutul sentiment de dor și de regret, de aspirație neîmplinită, privind fie o lume mai demult apusă, un oraș de suflet, un loc intangibil, în care nu ne mai este îngăduit să ne întoarcem, fie o perioadă de aur a vieții ori o dragoste devenită inaccesibilă, căci, după cum ofta, ispășindu-și pedeapsa eternă, „*truditul suflet*” al Francescăi da Rimini, celebrul personaj față de care Dante se lăsa înduioșat în asemenea măsură:

„*Nimic nu doare-atât de rău/ decât
de-un timp fericite-a-ți fi aminte/ în
timp de-amar, și-o știe domnul tău*”

(*Divina Comedie*. Trad. de G. Coșbuc.
Ed. îngrijită și comentată de Ramiro
Ortiz. București: Cartea Românească,
[1925-1932]. [Vol. 1]: *Infernul*, Cântul
V, 121-123, p. 42).

„Și ‘n timp ce unul povestea, văzui/ plângând pe-al doilea [...]”

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie*.
[Vol. 1]: *Infernul*, Cântul V, 139-140.
Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.
București: Cartea Românească, [1925], p. 43.

*Al doilea cerc al Infernului:
îndrăgostiții Paolo Malatesta și Francesca da Rimini.*

DANTE ALIGHIERI. *L'Enfer*.
Paris: Librairie de L. Hachette et Cie, 1861.
Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.
Gravor Adolphe Gusmand.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

Noștrăgii Danteste. Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

Nostalgiile Dantesti.

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

Între zidurile de piatră ale orașului-stat de pe malurile râului Arno, printre zveltele campanile și turnuri medievale, care în parte se mai pot zări și astăzi, Dante Alighieri vedea lumina zilei în luna mai a anului 1265 și o întâlnea aici, la vârsta fragedă de 9 ani, după cum însuși amintește în „*Vita Nuova*”, pe cea care va reprezenta pentru el izvorul melancoliei și al inspirației poetice de mai târziu. Această figură feminină, identificată în istoriografie drept Bice di Folco Portinari, va deveni, în universul dantesc, un simbol, „*gentilissima Beatrice*”, în cuvintele poetului „*slăvita doamnă a cugetului meu*” (*Vita Nuova*, 2. Trad. proză Oana Busoioceanu. În: *Opere minore*. Ed. șt. Virgil Cândea. București: Editura Univers, 1971, p. 5), iar, potrivit lui Ramiro Ortiz, „*cea d'întâi dragoste pământescă a lui, cea din urmă dragoste cerească a lui*” (Ramiro Ortiz. *Dante*. În: *Noua Revistă Română*, Vol. XVII, nr. 19, 1915, p. 270).

Pierderea definitivă a adoratei Beatrice, plecată în „*regatul unde îngerii-s în pace*” (*Vita Nuova*, 31. Trad. versuri Romulus Vulpescu. În: *Opere minore*. Ed. șt. Virgil Cândea. București: Editura Univers, 1971, p. 60), a zdrobit firea visătoare a lui Dante, care și-a putut alina dorul fără margini numai scriind „*versuri de durere*” (IBIDEM, 31, p. 60), dovadă perenă iată a forței vindecătoare a artei.

Infernul sufletesc pe care l-a trăit a contribuit astfel la crearea unui mit literar și artistic fără seamăn, prin metamorfozarea unei făpturi de lumină – „*beata Beatrice*” – fără îndoială, unul dintre cele mai deplânse și mai iubite personaje din literatura universală, dar prin care autorul s-a izbăvit pe sine. Acestei icoane, Dante i-a închinat sonetele și cântonele sale, pentru ca apoi, în paginile „*Purgatoriului*”, să o regăsească în duh, „*sporită și-n frumuseți ca și-n virtute*”, pe culmea muntelui purificării, în Raiul pământesc. De acolo, prin frumoșii ochi ai Beatricei, va afla calea spre credință și dragostea absolută în Paradisul ceresc.

SOVRA CANDIDO VEL CINTA D'OLIVA
DONNA M'APPARVE · SOTTO VERDE MANTO ·
VESTITA DI COLOR DI FIAMMA VIVA ·

– DANTE · PVR · XXX · 31-33 –

„*Il sogno di Dante*”,
ilustrație după o pictură de
Dante Gabriel Rosetti,
publicată în:

DANTE ALIGHIERI. *La Vita Nuova*.
Ilustrata dei quadri di Dante
Gabriel Rosetti.
Torino: Sten Editrice per Dantis
Amatorum Editio, 1921, p. 69.

Colecții Speciale,
Cabinetul de Bibliofilie.

DANTE ALIGHIERI. *Vita Nuova*, 23.
Trad. versuri Romulus Vulpescu.
În: *Opere minore*.
Ed. îngrijită de Virgil Căndea.
București: Ed. Univers, 1971, p. 46.

„*Pe doamna noastră vin' s-o vezi, ce zace.
Mirajele-mi buimace
Mi-au evocat madona moartă, care
Văzui un vâl că are
De doamne pus, lințoliu ca să-i fie;
Smerirea păcii paradisiace
Purta, părând că-mi spune: Sunt în pace!*”

„*Venit-a, într-o zi, Melancolia
la mine, și mi-a zis: <<Rămân cu tine>>;
și mi s-a deslușit că-avea cu sine
alătura Durerea și Mânia.
<<Pleacă>>, i-am zis, cătând s-alung urgia;
ci ea, cu vorbe de truție pline,
a zăbovit mult timp la sfat cu mine ...”*

DANTE ALIGHIERI. *Rime*, 1, 25 (LXXII).

Trad. versuri Ștefan Aug. Doinaș.

În: *Opere minore*. Ed. îngrijită de Virgil Cândea.

București: Univers, 1971, p. 111.

„*Era spre sfârșitul celui de-al douăzeci și patrulea an
preafrumoasa Beatrice când – precum i-a plăcut Celui
Atotputernic – ea, părăsind chinurile acestei lumi, s-a
îndreptat spre slava pe care meritele sale i-o pregătiseră.
Din pricina acestei plecări, Dante a rămas cu atâta durere,
cu atâtea chinuri și lacrimi, încât mulți dintre cei mai
aproși prieteni sau rude nu întrevădeau pentru toate
astea alt sfârșit decât moartea; iar pe aceasta, văzând că el
nu-și pleca urechea la nici o îmbărbătare și la nici o
mângâiere ce i se dădea, o socoteau ca trebuind să fie foarte
aproape [...] ochii lui păreau să fie două izvoare, din care
tâșnea belșug de apă, astfel că ai lui se minunară și mai
mult, întrebându-se de unde putea să aibă atâtea lacrimi
încât să ajungă pentru plânsul său. Vedem însă și noi că în
urma unei îndelungate încercări patimile ajung ușor de
îndurat, iar – odată cu scurgerea vremii – orice lucru se
micșorează și piere; tot astfel, peste câteva luni, Dante se
învăță să-și aducă aminte fără să mai plângă, că Beatrice
murise.”*

GIOVANNI BOCCACCIO. *Viața lui Dante*.

Trad. Ștefan Crudu.

București: Editura pentru Literatură Universală, 1965, p. 38-39.

„[...] dacă va fi voia Celui prin care viețuiesc toate lucrurile, ca viața mea să mai dureze câțiva ani, sper să spun despre dânsa ceea ce n-a fost spus niciodată despre vreo femeie. Si-apoi, fie voia Celui care e stăpânul celor mai alese virtuți, ca sufletul meu să se poată duce să vadă slava doamnei sale, adică a acelei binecuvântate Beatrice, care privește în slavă chipul celui qui est per omnia saecula benedictus [în lb. latină în text: care este binecuvântat în toate veacurile].”

DANTE ALIGHIERI. *Vita Nuova*, 42.
Trad. proză Oana Busoioceanu. În: *Opere minore*.
Ed. îngrijită de Virgil Căndea.
București: Ed. Univers, 1971, p. 78.

„*Dantis Amor*”,
ilustrație după un studiu de Dante Gabriel Rosetti,
publicată în:

DANTE ALIGHIERI. *La Vita Nuova*.
Ilustrata dei quadri di Dante Gabriel Rosetti.
Torino: Sten Editrice per Dantis Amatorum Editio,
1921, p. 119.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

„*Așa 'ntr' un nor de flori, ce-l ridicară
divine mâini și 'n ploae-apoi prelinsă
cădea 'ndărăt și 'n car și 'n jur pe-afară,*

*pe vălu-i alb, cu foi de-oliv încinsă
văzui o Doamnă, verde-având manta
și-a ei hlamidă ca de foc aprinsă.*

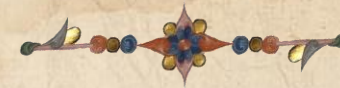
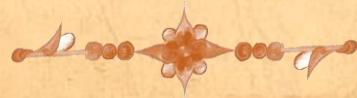
*Și iată, duhul meu ce ferm era
de-atâta timp, spre a nu simți scădere
și-a sta sbătut, în față-i când va sta*

*cumplit a resimțit, nu prin vedere
ci prin puteri venind din ea pe-ascuns
iubirea veche 'n toat' a ei putere.*

*Dar când virtutea, cea ce m' a străpuns
pe când fui încă 'ntr' a prunciei stare,
în ochii mei vizibil a ajuns*

*privii la stânga cu respectul care
îl are pruncul ce la mamă vine
când ori mâhnire-ori teamă dânsul are,*

*spre-a zice lui Virgil: Nu este 'n mine
nici strop de sânge-acum netulburat,
și-al vechei flăcări semn îl văd eu bine!”*

„*Când Ea care-mi sădește raiu 'n minte
sfârși s' arate-adevărata stare
a specii umane 'n viața ei prezinte,*

*cum vede-un om intr' o oglindă-o zare
ce-o dă aprinsă 'n dosu-i o făclie,
cât timp în văz și 'n cuget nici n' o are,*

*și cum se 'ntoarce -apoi voind să știe
de este-aeve 'n dos ca 'n fața lui
și vede-acord ca 'n vers și melodie:*

*precum îmi amintesc, la fel făcui
privind în mândrii ochi în cari iubirea
întinse lațu 'n care prins eu fui ,*

*și-așa mă 'ntoarsei și-mi isbi privirea
aceea ce 'ntr' acest volum s' arată
oricând cu-adinsul îi observi rotirea.*

*Un punct văzui ce-așa de 'nflăcărata
lucoare-avea, că viia lui lumină
de 'nfoacă ochii-i face orbi de-odată”*

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie.*
[Vol. 3]: *Paradisul, Cântul XXVIII, 1-18*
Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.
București: Cartea Românească, [1932],
p. 243-244.

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie.*
[Vol. 2]: *Purgatoriul, Cântul XXX, 28-48.*
Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.
București: Cartea Românească, [1927], p. 247.

Primum Mobile sau Cerul cristalin:
Dante, călăuzit de Beatrice în Paradis,
contemplă ierarhiile îngeresti.

DANTE ALIGHIERI. *La Divina Commedia.*

Milano: Casa Editrice Sonzogno, 1927.

Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.

Gravuri Adolphe-François Pannemaker și Albert Doms.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

Noștrii Dantesti. Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

„*Doamnă, 'n care-a mea speranță 'nviie,
Tu care-ai suferit și 'n iad să-ți pui
piciorul tău, spre-a-mi da scăpare mie,
cunosc din câte lucruri le văzui
puterea ta și multa-ți bunătate
Și 'n câtă grație și-adevăr mă sui.*

*Din rob ce-am fost m' ai scos la libertate
prin orice mijlociri cari au putut
să-ți fie drumuri demne-a fi 'ncercate,
păstrează-mi mila ta, ca, refăcut,
azi sufletu-mi întreg prin sfânta-ti mână,
pe placul tău să-și lepede-al său lut!*

*Și-atât de 'ndepărtata mea stăpână
precum părea, privindu-mă surâse
și iar se 'ntoarse spre eternul tată.”*

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie.*

[Vol. 3]: *Paradisul, Cântul XXXI, 85-99.*

Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.

București: Cartea Românească, [1932], p. 130.

Cerul Empireu:

atocuprinzătoarea Lumină divină și
„*stolul albelor veșminte*”, roza mistică
formată de către îngeri și sufletele fericite,
alături de care își reia locul și Beatrice.

DANTE ALIGHIERI. *La Divina Commedia.*

Milano: Casa Editrice Sonzogno, 1927.

Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.

Gravor Adolphe-François Pannemaker.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

Nostalgiile Dantesti.

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

*„Tot ce mai drag îți e pe lume,
vei părăsi; aceasta e săgeata pe
care arcul surghiunului întâi o
săgetează”*

Personalitatea poetului poartă „aureola suferinței. El n'a trăit în Olimpul fericirii, ci în valea lacrimilor, suspinelor, miseriei și exilului. Cine să nu fie mișcat...” (Lui Dante. În: *Transilvania*, Anul LII, nr. 9, sep. 1921, p. 698).

În același timp, cine poate să nu admită aprecierea italianistului Alexandru Marcu: „fără criza exilului n'am avea *Divina Comedie*” (Al. Marcu. *Dante Alighieri: appunti per una conferenza*. București, 1927. Ms. 10308, f. [9] r., BNaR, Cabinetul de Manuscrise).

„Cum Hipolit plecat-a din Atena de răul ne'nduratei, perfidei mame vitregi, asemeni din Fiorența să pleci ți se cuvine. Aceasta se datorește, se caută de pe acuma și'nfăptuită fi-va pe curând, pentru acei ce'n gând și-au pus-o, acolo unde la tarabă îl vând într-una pe Cristos. Învinuirea va năpăstui partea lovită, precum e obiceiul, din zvon; dar răzbunarea fi-va mărturie a adevărului, care-o împarte. Tot ce mai drag îți e pe lume, vei părăsi; aceasta e săgeata, pe care arcul surghiunului întâi o săgetează. Iar pâinea altuia ce-amară este ai să simți și ce anevoioasă cale-i să scobori și să te urci pe scări străine.”

DANTE ALIGHIERI. *[Divina Comedie]. [Vol. 3]: Paradisul, Cântul XVII.*
Trad. Alexandru Marcu.
Craiova: Scrisul Românesc, 1934, p. 145.

Locul de obârșie al lui Dante, Florența, a cunoscut măreția începând din secolele al XIII-lea și al XIV-lea, în plin apogeu al perioadei numite de Georges Duby „*vremea catedralelor*”, cu reprezentanții de seamă ai Proto-Renașterii, Giotto (1267?-1337) și Arnolfo di Cambio (1240?-1302). Cel din urmă, strălucit arhitect, iniția în ultima decadă a vieții sale lucrările la trei dintre cele mai însemnate edificii florentine: Basilica Santa Croce, Catedrala Santa Maria del Fiore și Palatul Priorilor (ulterior Palatul Signoriei, iar în prezent renumitul Palazzo Vecchio), dintotdeauna centru al puterii locale, emblematic pentru istoria medievală tumultuoasă a ținutului.

Aceasta a fost o epocă marcată de mari frământări, înregistrându-se numeroase și îndelungate ciocniri între diferitele nuclee politice și religioase ale orașelor-stat toscane, dar și din alte regiuni istorice italiene. Facțiunile antagoniste, pe de-o parte guelfii, susținători ai puterii papale, și pe de altă parte ghibelinii, adepții puterii imperiale, au purtat lupte acerbe, inclusiv în sânul Republicii Florentine. Aici, divergențele de idei și interese s-au ivit de asemenea în interiorul formațiunii guelfe, rezultând scindarea acesteia în partida Albilor și în cea a Negrilor, care se vor succeda la conducerea orașului, de fiecare dată cu urmări nefaste asupra reprezentanților părții adverse și a familiilor acestora.

Noștalgii Dantesti. Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

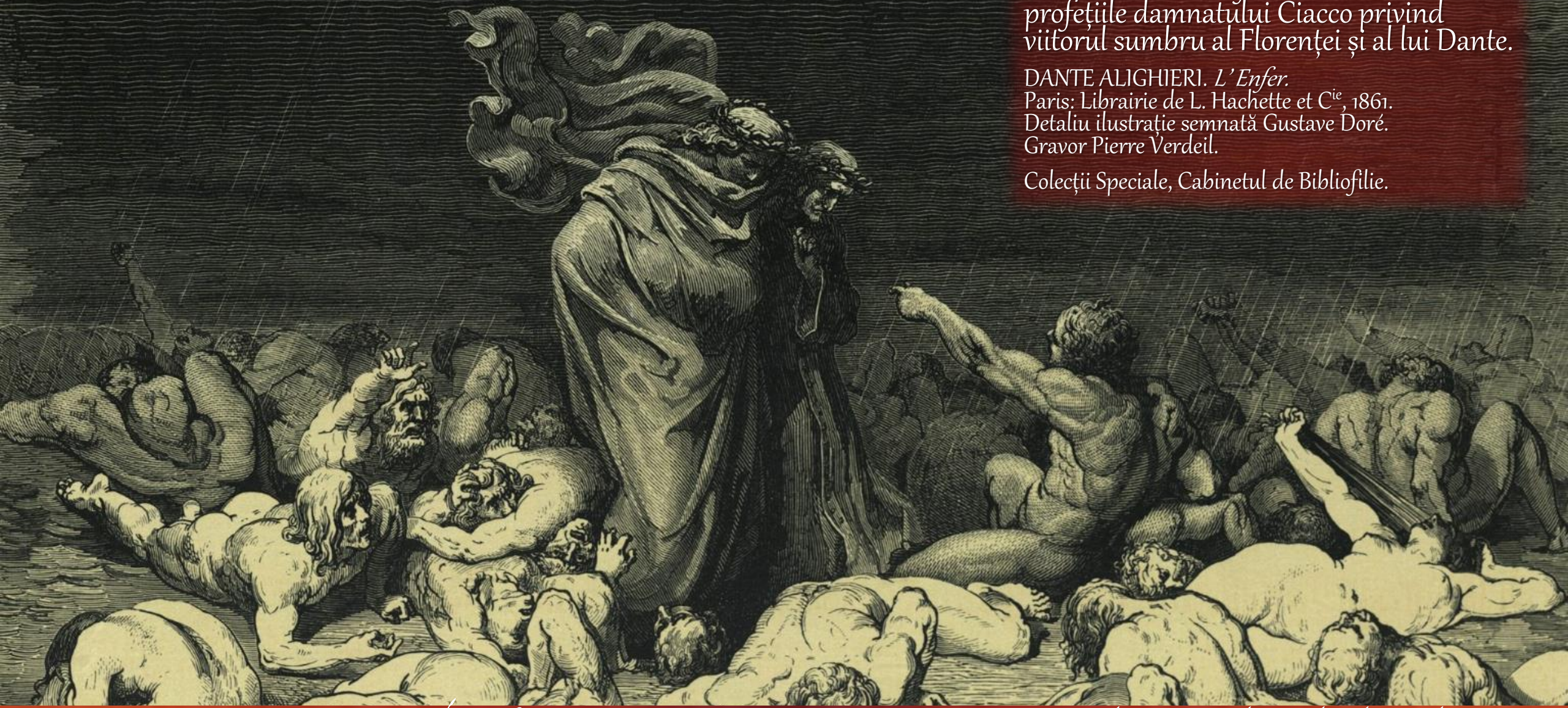

„La început, mulți o numeau Mica Romă. Alții îi spuneau Floria, după acel viteaz Fiorinus de odinioară, care întemeiase prima așezare, și în acel loc și în ținuturile din împrejurimile unde fusese fondat orașul creșteau mereu flori și specii de crini. Apoi, cea mai mare parte a locuitorilor au numit-o cu bunăștiință Floria întrucât cunoscuse o înflorire extraordinară, bucurându-se de multă prosperitate. Cu siguranță, așa a fost pentru că ea fusese populată cu cei mai buni locuitori ai Romei, cei mai destoinici trimiși ai Senatului din fiecare cartier al Romei; și i-au primit printre ei și pe aceia dintre fiesolanii din cetatea distrusă Fiesole, care au vrut să trăiască acolo. Apoi, după ce s-a dezvoltat graiul local, fu chemată Fiorenza [...] Și aflăm că a fost ridicată în anul 682 de la întemeierea Romei și în anul 70 de la nașterea Domnului nostru Iisus Hristos. Este evident de ce florentinii sunt mereu în război și în dezacord între ei înșiși, fiind născuți și formați din două popoare atât de contrare și ostile, diferite în purtare, așa cum au fost nobilii romani, plin de virtuți, și asprii fiesolani, neînfricați în luptă.”

*GIOVANNI VILLANI. Croniche ... secondo le migliori stampe e corredate di note filologiche e storiche. Vol. 1, Cartea 1, cap. XXXVIII.
Trieste: Sezione letterario-artistica del Lloyd Austriaco, 1857, p. 20-21. (trad. a.)*

Al treilea cerc al Infernului:
profețiile damnatului Ciaccio privind
viitorul sumbru al Florenței și al lui Dante.

DANTE ALIGHIERI. *L'Enfer*.
Paris: Librairie de L. Hachette et Cie, 1861.
Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.
Gravor Pierre Verdeil.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

Nostalgii Danteste. Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

„*Far eu: - Mi-e inima, tu, Ciaco, plină
de plâns când văd amarul ce te bate;
Dar spune-mi dacă știi la ce-o să vină*

*sărmanii fii ai urbei desbinate.
Mai e vr'un bun în ea? Și de-unde ar fi
c'a 'ntrat astfel discordia 'n cetate.*

*- O lungă ceart 'avea-vor și-or veni
la sânge-apoi, și cu rușine mare
partidul Alb pe Negrii-i va goni.*

*Dar scris îi e și lui să paț'atare,
trecând trei ani, căci Negrii-l vor înfrânge
prin sila cui amic azi li se pare.*

*Mult timp ținându-și fruntea sus, vor strânge
amar, [pe ceilalți, și dări mari le iau,]
oricât s'or indigna și-ori cât s-or plânge.*

*Iar buni sunt doi, dar nici-o vază n'au.
Trufia, pisma, pofta de avere
sunt trei schintei cari foc cetății dau.”*

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie.*
[Vol. 1]: *Infernul, Cântul VI, 58-75.*
Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.
București: Cartea Românească, [1925], p. 48-49.

Cerchi

Donati

..... IL LOCO, V' FVI A VIVER POSTO,
DI GIORNO IN GIORNO PIV DI BEN SI SPOLPA,
ED A TRISTA RVINA PAR DISPOSTO.

..... QUEI CHE PIV N' HA COLPA
VEGG' IO A CODA D' VNA BESTIA TRATTO
INVER LA VALLE OVE MAI NON SI SCOLPA.

DANTE_PVRG._XXIV_ 79-84_

Al șaselea cerc al Infernului:
duhul nobilului florentin Farinata
degli Uberti prezice surghiunul
lui Dante.

DANTE ALIGHIERI. *L'Enfer*.
Paris: Librairie de L. Hachette et Cie, 1861.
Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.
Gravor Héliodore Pisan.

Colecții Speciale,
Cabinetul de Bibliofilie.

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie*.
[Vol. 1]: *Infernul*, Cântul X, 40-42.
Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.
București: Cartea Românească, [1925],
p. 79.

„Când fui sub poala groapei sale roșii,
în treacăt m'a privit, părând cu crunte
priviri, puțin: - Ce neam ți-au fost strămoșii?”

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

După cum bine se știe, în vârtoarea tulburătoarelor evenimente ce au urmat acestor lupte intestinale, s-a aflat însuși marele Dante. Firea sa înclinată către meditație, visare și melancolie nu a exclus dorința de a lua parte la viața cetății ca diplomat și om de stat, vocația de gânditor și om de litere prin excelență împletindu-se cu ceea ce Nicolae Iorga numea „*causa de partid*” (N. Iorga, *op. cit.*, p. 18). Din rațiuni politice și religioase, și-a dezaprobat și înfruntat adversarii, atrăgându-și astfel persecuțiile care i-au întunecat a doua parte a vieții.

În inima Republicii Florentine, Dante a cunoscut și bucuria și durerea de a trăi. La maturitate, se va fi lăsat consumat de idealurile sale și de viziunea avută cu privire la moralitatea și la rolul unora dintre reprezentanții Bisericii, el fiind foarte apropiat de învățăturile franciscane și modelul reprezentat de cel cunoscut drept „*Sărăcuțul lui Dumnezeu*”. Soarta îl va aduce însă în cele mai nefericite situații, fiind nevoit să ia hotărâri politice dificile, care au avut drept consecință exilarea bunului său prieten din tinerețe, poetul Guido Cavalcanti, acesta de altfel îmbolnăvindu-se și pierind la scurt timp, dar și pierderea propriei siguranțe și a statutului său social. Într-un final, calomniat, îngenunchiat în fața realității implacabile, Dante va fi fost osândit, deposedat de toate bunurile și nevoit să ia pentru totdeauna calea pribegiei întrucât întoarcerea în mult iubita sa Florența ar fi însemnat arderea lui pe rug.

Solitudinea exilului, peregrinările prin alte orașe, la diferite curți senioriale, cu precădere cele din Verona, Treviso, Casentino, Bologna, Padova, într-un final Ravenna (după unii autori el ar fi ajuns chiar și la Paris, dar acest fapt nu este atestat documentar), umilința de a fi lipsit de orice mijloace și permanent nevoit să-și demonstreze virtuțile pentru a câștiga bunăvoința protectorilor săi îi vor provoca o mâhnire fără margini. Toate acestea, precum și pierderea aliaților și chiar a crezului politic de altădată, îi vor fi adus, în opinia lui Alexandru Marcu, „*falimentul moral și material*” (Al. Marcu. *Dante Alighieri: appunti per una conferenza*. București, 1927. Ms. 10308, f. [15] r., BNaR, Cabinetul de Manuscrise).

„Acest Dante a fost un vechi și onorabil cetățean al Florenței, de la Porta San Pietro, și vecin al nostru; și surghiunirea lui din Florența a fost din pricină că principele Carol de Valois din casa regală a Franței intrase în Florența la anul 1301 și alungase partida Albilor, cum anterior se menționează, numitul Dante aflându-se printre cei mai mari guvernatori ai orașului nostru și aparținând acelei partide, chiar dacă era guelf; și iată, fără vreo altă vină decât aceea de a fi fost de partea Albilor, după cum am amintit, fu exilat și izgonit din Florența; și se duse la Universitatea din Bologna și apoi la Paris și în mai multe părți ale lumii. Acest om a fost un mare învățat în aproape orice știință, chiar dacă a fost laic; a fost poet și filosof prin excelență, maestru al retoricii atât în proză, poezie, cât și în discursurile publice, nobil versificator, cel mai mare în rime, cu cel mai curat și mai frumos stil ce a existat în limba noastră până în timpurile sale și ulterior [...] Acest Dante, prin erudiția sa, a fost destul de înfumurat, ursuz și disprețuitor, și aproape ca un filosof deloc agreabil nu știa prea bine să stea de vorbă cu oamenii de rând; dar pentru celelalte virtuți ale sale, pentru știința și valoarea unui asemenea cetățean, suntem de părere că se cuvine să îl immortalizăm în această cronică a noastră, cu toate că neprețuitele opere pe care ni le-a lăsat scrise fac din el un adevărat exponent al orașului nostru și aduc glorie Florenței.”

GIOVANNI VILLANI. *Croniche ... secondo le migliori stampe e corredate di note filologiche e storiche*. Vol. 1, Cartea 10, cap. CXXXVI.

Trieste: Sezione letterario-artistica del Lloyd Austriaco, 1857, p. 253-254 (trad. a.)

Florentia Etruriae Civitas

„*Ah, de-ar fi vrut oblăduitorul universului ca motivul acestei dezvinovățiri în veci să nu fi existat! Atunci nici alții n-ar fi păcătuit împotriva mea și nici eu n-aș fi suferit pedeapsa pe nedrept; pedeapsa, zic, a exilului și a sărăciei, pentru că cetățenilor din preafrumoasa și vestita fiică a Romei, Florența, le-a fost pe plac să mă alunge din sânul ei dulce – unde născut și hrănit am fost până în culmea vieții mele și unde, cu îngăduința ei, doresc din toată inima să-mi odihnesc sufletul ostenit și să-mi sfârșesc zilele ce mi-au fost hărăzite*”.

DANTE ALIGHIERI. *Convivio*, Tratatul 1, 3.
Trad. Oana Busoioceanu. În: *Opere minore*.
Ed. îngrijită de Virgil Căndea. București: Editura Univers, 1971, p. 202.

„**D**ante își luase soție de tânăr și soția sa a fost o aleasă doamnă din familia Donati, pe nume monna Gemma, cu care a avut mai mulți copii [...] Luându-și nevastă și ducând o viață de cetățean onest și studios, a fost implicat în mod considerabil în viața Republicii și, ajungând la maturitate, a fost făcut prior, nu la întâmplare, cum se obișnuiește în zilele noastre, ci în urma alegerilor, cum se proceda pe atunci. Împreună cu el au fost în funcția de priori messer Palmieri degli Altoviti, Neri di messer Iacopo degli Alberti și alți colegi, acesta fiind Prioratul său din anul 1300. O consecință a acestui Priorat au fost exilarea lui și toate lucrurile rele care i s-au întâmplat în viață, după cum el însuși scrie într-una dintre epistolele sale [...]

Divizată înainte între guelfi și ghibelini, Florența a rămas în final în mâinile guelfilor; și așa a fost pentru mult timp, până când a intervenit o altă nenorocire chiar în mijlocul guelfilor care conduceau Republica: și aceasta a purtat numele partidei Albilor și a Negrilor [...] și s-a împărțit astfel tot orașul, astfel încât nu a existat familie de nobili sau plebei care să nu fie dezbinată, nici vreun om de anumită stimă care să nu se alăture uneia dintre tabere. Conflictul care dura deja de luni bune a fost amplificat nu doar prin vorbe, ci și prin fapte nedemne și necruțătoare, inițiate în rândul tinerilor și extinse la oamenii de vârstă matură, astfel încât în oraș domnea o confuzie generală și totul era blocat. În timp ce Dante era încă prior, facțiunea Negrilor s-a reunit în Biserica Santa Trinità. Discuțiile au avut loc în secret, dar în principiu se urmărea încheierea unei înțelegeri cu Papa Bonifaciu al VIII-lea, pentru ca acesta să îl trimită la Florența pe Carol de Valois din casa regală franceză pentru a pacifica și reforma orașul.

Când cealaltă facțiune, guelfii Albi, a aflat acestea, imediat au început să aibă o mare neîncredere; astfel că au pus mâna pe arme și s-au plâns priorilor de faptul că se urmărea exilarea lor din Florența și de aceea solicitau pedepsirea vinovaților. Cei care avuseseră întrunirea, temându-se la rândul lor, s-au înarmat, cerând priorilor condamnarea acelor care tulburaseră liniștea orașului. Și unii și alții fiind înarmați, suspiciunea, teroarea și pericolul erau uriașe.

Orașul fiind sub amenințare armată, la sugestia lui Dante, priorii s-au pus la adăpost, înconjurându-se de mulțime și, numai când s-au simțit în siguranță, au hotărât exilarea capilor celor două grupări, care au fost următorii: messer Corso Donati, messer Geri Spini, messer Giacchinotto de' Pazzi [...] și alții dintre Guelfii Negri, ei fiind alungați la Castel della Pieve, în Perugia; cei din cadrul partidei Albilor au fost exilați la Serezana și anume: messer Gentile și messer Torrigiano Cerchi, Guido Cavalcanti [...] și alții”.

LEONARDO BRUNI. *Della vita, studi e costumi di Dante.*

În: *Le vite di Dante ...* A cura di G. L. Passerini. Firenze: G. C. Sansoni Editore, 1917, p. 209-214. (trad. a.)

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

„Dante a avut atât de mult de suferit în urma acestei acțiuni, oricât s-a apărât ca fiind echidistant; cu toate acestea s-a considerat că el a părținit facțiunea Albilor și că nu a fost de acord cu planul chemării lui Carol de Valois, apreciind că acesta ar fi adus discordie și năpastă asupra orașului; pizma a crescut din cauză că acea parte a orașenilor care fusese exilată la Serazzana se întoarse numai decît la Florența, iar partea exilată la Castel della Pieve a rămas acolo. Cu privire la aceste fapte, Dante a susținut că, la momentul la care cei de la Serazzana au fost rechemăți, el nu mai ocupa funcția de prior și, astfel, nu putea fi considerat răspunzător; în plus, a afirmat că reîntoarcerea lor s-a datorat stării de sănătate precare și, în final, încetării din viață a lui Guido Cavalcanti, care se îmbolnăvisese la Serazzana de malarie și, în scurt timp, murise. Această inechitate l-a convins pe Papa Bonifaciu al VIII-lea să îl trimită la Florența pe Carol de Valois, care fiind întâmpinat cu deferență în oraș, în numele Sfântului Scaun și al Casei regale a Franței, i-a primit imediat înapoi pe cetățenii care se aflau încă în exil și, apoi, i-a silit să ia calea pribegiei pe toți cei din partida Albilor [...]

În tot acest timp, Dante nu se afla la Florența, ci la Roma, trimis de puțină vreme ca ambasador pe lângă Papă, pentru a-l încredința de buna înțelegere și de pacea florentinilor: cu toate acestea, din ura celor din rândurile guelfilor Negri care fuseseră alungați în perioada Prioratului său, casa i-a fost atacată, toate bunurile furate și întreaga proprietate distrusă; el și messer Palmieri Altoviti au fost condamnați la exil în contumacie, fără a avea vreo vină. Maniera în care s-a dat sentința a fost următoarea: a fost aprobată o lege injustă și imorală, cu acțiune retroactivă, prin care magistratul cu funcția de Podesta în Florența putea și trebuia să recunoască faptele comise anterior în exercitarea Prioratului, chiar dacă acestea fuseseră achitate. Prin această lege, Dante a fost citat de către messer Cante De' Gabrielli, pe atunci Podesta al Florenței, și nefiind prezent a fost osândit și exilat; de asemenea, toate bunurile sale au fost confiscate, deși acestea fuseseră deja furate și distruse”.

LEONARDO BRUNI. *Della vita, studi e costumi di Dante.*

În: *Le vite di Dante ...* A cura di G. L. Passerini. Firenze: G. C. Sansoni Editore, 1917, p. 214-216.
(trad. a.)

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

„ apă roșie-adânc de 'ntunecată,
și-așa urmându-i tulburile unde
întraram jos pe-o cale 'nfricoșată.

Un smârc se face, Stix numitul, unde
ăst jalnic râu, ajuns sub poală jos
la tristul mal silit e să se 'nfunde.

Și-atent cătând spre malul noroios
văzui mișei, cu totul goi, și 'n față
vădind cu toți-un suflet mânios.

Și toți se bat, și nu numai din brață,
ci 'n cap și 'n piept și cu genunchii ei,
fășii cu dinții rup de-unde se 'nhață.

Și atunci Virgil: - Tu vezi aici pe-acei
a căror furie-a 'nvins într' înșii firea
și-așa voesc să știi c'acești mișei

supt apă chiar urmează svârcolirea
și fac de ies bășici pe lac, pe cum
vezi însuți tu ori unde 'ntorci privirea.

Am fost, zic ei, înfipti în glod acum,
Toț triști în dulcea soarelui lumină
purtând în noi amarul fum”

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie*.
[Vol. 1]: *Inférnul*, Cântul VII, 103-123.
Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.
București: Cartea Românească, [1925],
p. 58-59.

Al cincilea cerc al Infernului:
Dante se înspăimântă de sufletele
pierdute ale mâniașilor amari, care
nu și-au pretuit semenii și nu s-au
putut bucura'nici de lumina zilei.

DANTE ALIGHIERI. *L'Enfer*.
Paris: Librairie de L. Hachette et Cie, 1861.
Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.
Gravor Antoine-Alphée Piaud.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

„*Tristă soartă i-ar fi rezervat florentinii lui Dante Alighieri dacă ar fi intrat în oraș, la doar câteva luni de la începerea exilului dându-se o nouă sentință, în contumacie, de condamnare la moarte, cu cea mai dură pedeapsă, arderea de viu pe rug, pentru trădare, folosirea în beneficiul propriu a resurselor publice și nerespectarea hotărârilor judecătorești de mai înainte. Sentința din 10 martie 1302 era rezultatul presupusei încălcări a primei condamnări din 27 ianuarie, când el fusese condamnat în contumacie la plata a 5000 de florini, doi ani de exil și interzicerea ocupării oricăror funcții publice. Dante se afla deja în afara Florenței, deoarece realizase rațiunea politică a persecuțiilor la care era supus pe motiv că favorizase partida guelfilor Albi (susținuți de familia Cerchi) în conflictul cu guelfii Negri, conduși de Corso Donati, acesta din urmă intrat în grațiile Papei Bonifaciu al VIII-lea [...] în noiembrie 1301, cu ajutor francez din partea lui Carol de Valois, Negrii preluaseră puterea în oraș și, prin intermediul violențelor și al jafurilor, dominau prin teroare. În așa-numita Libro del Chiodo se consemnează 689 de condamnări în decurs de șase luni, dintre care 559 cu pedeapsa capitală, una fiind cea a lui Dante, fără posibilitatea de a se apăra în fața judecătorilor întrucât întoarcerea în patrie, în acele circumstanțe, ar fi însemnat riscarea propriei vieți. Până în noaptea dintre 13 și 14 septembrie 1321, când a încetat din viață la Ravenna, bolnav de malarie, el a rătăcit prin diferite orașe, la început pe teritoriul Toscanei pentru a organiza, prin diferite consilii precum cele de la Gargonza sau San Godenzo în 1302, planul unei reveniri, punându-și speranța în noul împărat Henric al VII-lea de Luxemburg, mort însă în 1313, într-un final stabilindu-se la Verona și Ravenna [...] a fost înmormântat la Ravenna, condamnat la moarte de patria sa iubită”.*

EUGENIO GIANI. *Firenze giorno per giorno.*
Firenze: Sarnus, 2011, p. 87. (trad. a.)

„are asta este binevoitoarea chemare prin care, după ce a îndurat surghiun timp de aproape cincisprezece ani, e chemat iarăși în patrie Dante Alighieri? Asta a meritat nevinovăția lui, limpede pentru orișicine? Asta, sudoarea și munca fără răgaz a strădaniilor cărturărești? [...] Departe fie de un om care propovăduiește dreptatea, ca, după ce a îndurat nedreptăți, să plătească din banii săi, ca unora care ar fi binemeritat de la el, tocmai acelora care l-au nedreptățit.

Nu e aceasta calea de întoarcere în patrie, Părinte al meu. Dacă însă, de către domnia-ta întâi, apoi de alții, se va găsi altă cale, care să nu fie străină de faima și de cinstea lui Dante, pe aceea voi primi-o de bună cu pași neșovăielnici. Iar dacă, pentru a intra în Florența, nu se află nici una de felul acesta, atunci nu voi intra niciodată în Florența. Și de ce-aș intra? N-am să văd oare de oriunde chipul soarelui și al stelelor? Oare, fără să fiu silit mai întâi să mă întorc în oraș umilit, înjosit chiar în fața locuitorilor Florenței, nu voi putea oriunde sub cer gândi foarte dulcile adevăruri?”

DANTE ALIGHIERI. *Scrisori*, XII: [Prietenului florentin].

Trad. Petru Creția. În: *Opere minore*.

Ed. îngrijită de Virgil Cândea. București: Editura Univers, 1971, p. 740-741.

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului și sufletului italian”

„*Florentinul surghiunit fără vină*”, cum se autodefinia în epistolele sale Dante, își va petrece tot restul vieții sfâșiat între indignarea celui vitregit de stima cuvenită din partea propriului neam și melancolia celui exilat, cu puțină nădejde în viitorul său. Sentimentele împărțite de revoltă sufletească și de dor nestins de patrie se oglindesc în scrierile dantești, autorul descriindu-și în termeni depreciativi Republica și pedepsindu-și moral oponenții florentini, pe care îi regăsim în cele mai cumplite cercuri ale regatului tenebrelor:

„*Te bucură, Florență, căci cuprinzi/ cu-a' tale aripi și pământ, și mare,/ și prin infern tu numele-ți întinzi!*”

(*Divina Comedie: Infernul*, Cântul XXVI, 1-3.

Trad. M. Papahagi. București: Humanitas, 2019, p. 259).

Totodată, persistă la el nostalgia unei epoci de aur, deplângând virtuțile compatrioților de odinioară, concordia și dreptatea care domneau în cetate pe vremea străbunilor săi. Nu în ultimul rând, în anumite pasaje se dezvăluie visul neîmplinit al reîntoarcerii. Dante nutrește speranța ca marea sa *Operă* să pună capăt calvarului și să își primească astfel cununa de lauri rezervată poezilor iluștri chiar în Baptisteriul „*Sf. Ioan Botezătorul*” din Florență, pe care îl păstra cu drag în amintire, numindu-l „*frumosul meu Sânt Ioan*” (IBIDEM, Cântul XIX, 17, p. 195).

„Nostalgii Dantesti. Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian””

„ *De-ar fi ursit poemului meu sacru,
cui și pământ și cer sprijin îi dară
și-atâția ani făcu din mine-un macru,*

*Să 'nvingă ura ce m' alung' afară
din mândrul țarc unde-am durmit ca miel
dușman cu lupii cari răsboiu îi dară,*

*cu altă voce-atunci, c' un păr altfel
întoarce-m' aș poet, să iau cunună
unde-am primit botezul, căci prin el*

*intrai eu în credința care-adună
pe drești în cer [...]* ”

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie.*

[Vol. 3]: *Paradisul, Cântul XXV, 1-11.*

Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.

București: Cartea Românească, [1932], p. 215-216.

Noștrii Dantesti. Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

„*Te rog, topaze viu, ce 'ntr'astă stea
ornezi a dânzei prețioas' ornare,
s' astâmperi cu-al tău nume setea mea.*

- *Răsade-al meu, ce-mi fuși o desfătare
a-te aștepta, tulpina ta eu fui.
Așa 'ntroduse dulcea-i cuvântare.*

- *Pe-al cărui nume neamul tău ți-l spui,
de-o sută de ani pe deal e și el unul
ce-i dă ocol pe 'ntâiul balț al lui,*

*și-i fiu-al meu, iar ție-ți fu străbunul.
Și-ai fi dator ca 'n lungă-i suferință
să-i faci mai scurt prin bune fapte-ajunul,*

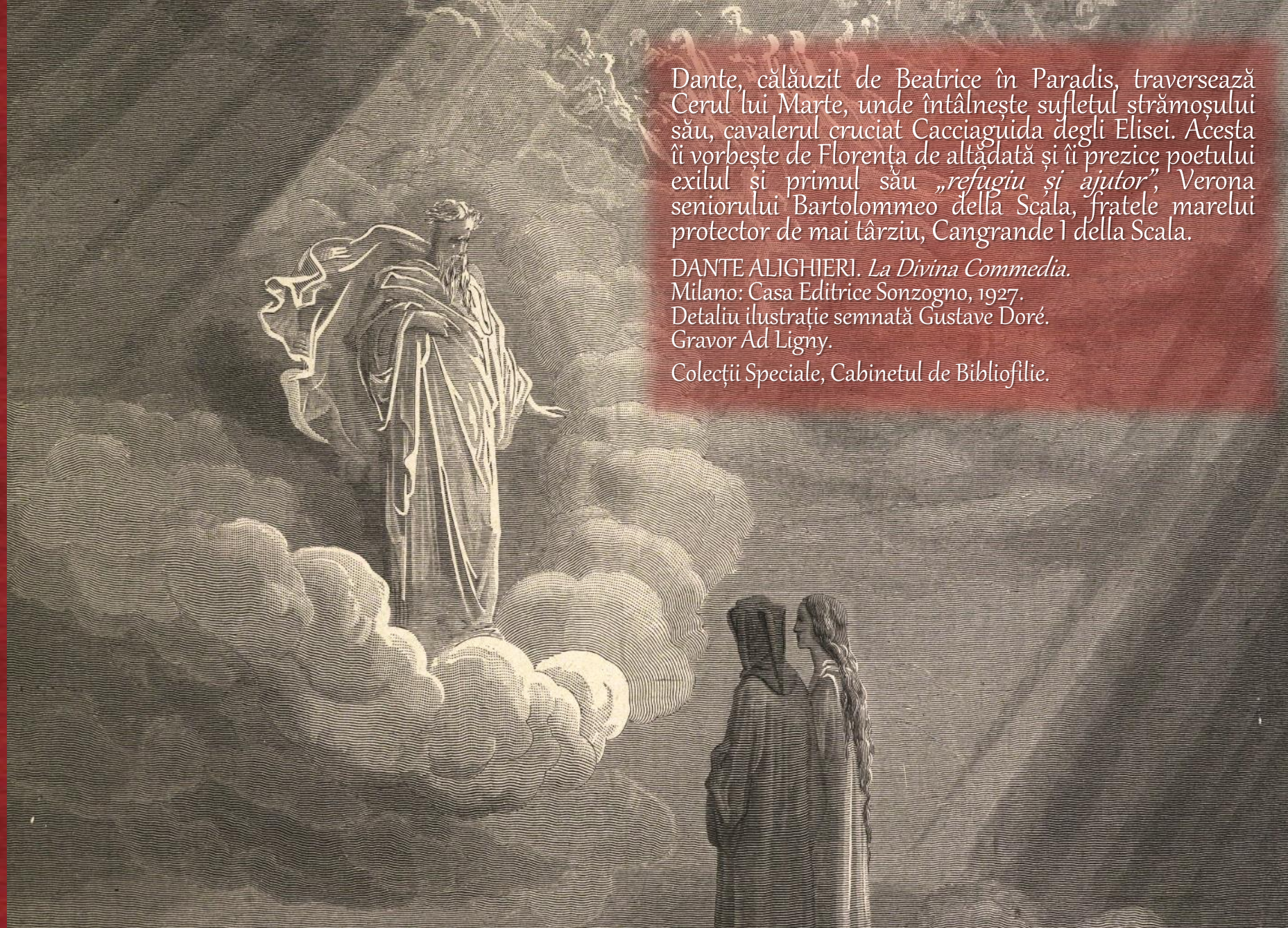
*Florența 'n vechea ei circumferință,
În care și-astăzi none bat și trele,
Trăia onest, și 'n cumpăt și 'n priință.”*

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie.*

[Vol. 3]: *Paradisul*, Cântul XV, 85-99.

Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.

București: Cartea Românească, [1932], p. 130.

Dante, călăuzit de Beatrice în Paradis, traversează Cerul lui Marte, unde întâlnește sufletul strămoșului său, cavalerul cruciat Cacciaguida degli Elisei. Acesta îi vorbește de Florența de altădată și îi prezice poetului exilul și primul său „refugiu și ajutor”, Verona seniorului Bartolommeo della Scala, fratele marelui protector de mai târziu, Cangrande I della Scala.

DANTE ALIGHIERI. *La Divina Commedia.*

Milano: Casa Editrice Sonzogno, 1927.

Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.

Gravor Ad Ligny.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

„*Dar cea mai grea povară a vieții tale
va fi stupida și 'mbecila turmă
cu cei ce vei cădea 'ntr' atâta vale.*

*Mișei și 'ngrați și răi nespūs, cum scurmă
poziția ta, ci vor păși rușine
nu tu, ci ei, nu multă vreme 'n urmă*

*Va da dovezi, c' aveau gândiri haine,
purtarea lor, încât îți va fi drag
că-ți ești partid tu singur pentru tine.*

*Lombardul mare cu ospitalu-i prag
acel cu scara paserei cei sfinte,
Va fi refugiu-ți prim și 'ntâiu toiag.*

*Și-atât de mult te va avea aminte
încât ce-i după dintre-a da și-a cere
la alții, jos la voi, va fi nainte.*

*La el vei știi pe-acel a cui putere
atât i-a dat născându-l astă stea,
că fapte mari el pune-va 'n vedere.*

*Dar numai mai târziu le veți vedea
că-i tânăr prunc, cui i se 'ntoarse anul
în jurul său de-a noua oar' abea.”*

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie.*

[Vol. 3]: *Paradisul, Cântul XVII, 61-81.*

Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.

București: Cartea Românească, [1932], p. 149-150.

„*Mărețului și biruitorului stăpân, messer Can Grande de la Scala, Vicar general al preasfintei și împărătești Cîrmuiri în orașul Verona și în cetatea Vicenței, preacredinciosul său Dante Alighieri, florentin prin naștere, nu prin purtări, îi urează ani îndelungați de viață fericită și neîncetată sporire a faimei numelui său.*

[...] *Așadar, prietenia Voastră fiindu-mi, ca un foarte scump tezaur, mai dragă decât orice, doresc să o păstrez cu sânguincioasă prevedere și neșovăielnică grijă. Prin urmare, cum în dogmele moralei se învață că prietenia este adusă la aceeași măsură și mântuită de existența a ceva analog, eu am sfânta datorie, pentru a răspunde binefăcărilor dobândite, să urmez mai mult decât o dată analogia. Și de aceea am cercetat adesea îndelung neînsemnatele lucruri pe care Vi le-aș fi putut dărui [...] căutând ce-ar fi mai vrednic de Voi și mai plăcut Vouă. Și n-am găsit ceva mai potrivit cu Înălțimea Voastră decât acel sublim poem al Comediei împodobită cu titlul *Paradisul*. Și, însoțit de această scrisoare ca de o adevărată dedicație, poemul acesta vi-l închin, vi-l dăruiesc și vi-l înfățișez Vouă [...]*”

DANTE ALIGHIERI. Scrisori, XIII: Scrisoare către Can Grande de la Scala.

Trad. Petru Creția. În: *Opere minore.*

Ed. îngrijită de Virgil Cîndea. București: Editura Univers, 1971, p. 740.-741.

„ *D*e ești căzut de-acu 'n întunecat
locaș aici, din dulcea țărișoară
latină de-unde 'ntreg îmi port păcatul;
au pace Romagnolii-ori iar s' omoară?
Eu fui din munții cei dintre Urbin
și de-unde Tibru ca isvor scoboară.

*Eu stam plecat, de-atenție încă plin,
când semn în coastă-mi dete-al meu părinte
și-a zis: - Vorbește tu, căci e Latin.*

*Iar eu, având gătit răspunsu' n minte,
n' am stat să preget, și-am și zis îndată:
- O, duh ascuns în haina ta fierbinte
în gândul celor tari n'a fost vr' odată
și nu-i fără răsboiu Romagna ta.
Dar n' am lăsat vr' o luptă declarată.*

*Ravena stă precum o știi că sta:
vulturul din Polenta cuib și-o are,
umbrind și Cervia sub aripa sa.”*

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie*.
[Vol. 1]: *Infenul*, Cântul XXVII, 25-42.
Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.
București: Cartea Românească, [1925],
p. 228-229.

Noștalgii Dantesti. Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

Peregrinările lipsite de orice speranță iau sfârșit pentru Dante numai când, la invitația seniorului Guido Novello sau Guido al II-lea da Polenta, se stabilește la curtea acestuia din Ravenna vreme de câțiva ani până la apusul vieții sale. Sub auspiciile nobilului din familia Polenta, un adevărat mecena, poetul s-a bucurat întrucâtva de liniște după atât de multe frământări, primind mai ales cinstea meritată cu prisosință, însă, decepționant, neîncuviințată de florentinii săi.

În vestitul oraș în care ochiul privitorului este învăluit de lumina splendidelor mozaicuri paleocreștine, mărturii perene ale măreției bizantine de odinioară, Dante încheie scrierea versurilor „Paradisului”, desăvârșind astfel trilogia lumilor plăsmuite de el cu asemenea geniu.

După revenirea dintr-o călătorie la Veneția, pentru o misiune diplomatică încredințată de protectorul său, aflat în conflict cu Serenissima Republică, Dante se resimte din cauza febrei provocate de boala malariei. În final, morbul necruțător îl va face să închidă ochii pentru totdeauna în noaptea dintre 13 și 14 septembrie 1321, lăsând în urmă însă o operă menită să trăiască veșnic în memoria culturală a omenirii, căci prin aceasta autorul a surprins inefabilul: „*iubirea care mișcă soarele și celelalte stele*”.

Funeraliile poetului au avut loc la Bazilica Sf. Francisc din centrul Ravennei, pe atunci consacrată Sf. Ap. Petru și Pavel. Potrivit cronicarului Giovanni Villani, „a fost înmormântat cu mare onoare, în veșmânt de poet și filosof plin de glorie, în fața porții marii biserici” (G. Villani, *op. cit.*, p. 253). Întrucât a fost înlăturat de la conducere și exilat din cetate, devotatul Guido al II-lea da Polenta nu a mai apucat, așa cum și-ar fi dorit, să ridice un monument demn de amintirea bardului, însă a dat în grija fraților din mănăstirea franciscană capela votivă cu mormântul lui Dante. După cum bine se cunoaște, monahii au vegheat asupra acestuia, protejând osemintele poetului în cele mai dificile împrejurări, secole de-a rândul.

„Să am creștine-acum mai larg un spațiu
de scris, eu ți-aș cânta măcar în parte
de dulce apă 'n veci fără de sațiu,

Dar plin' având acum întreaga carte
urzită pentru-acest al doilea cânt,
m' oprește art' a merge mai departe.

Mă 'ntorsei deci dela pârâul sfânt
ca nou, asemeni plantei tinerele
când nouă crește 'n noul său vestmânt,

Curat și gata să mă urc la stele.”

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie.*

[Vol. 2]: *Purgatoriul*, Cântul XXXIII, 136-145.

Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.

București: Cartea Românească, [1927], p. 278.

Imersiunea lui Dante în râul Eunoe, a
cărui apă redă amintirea Binelui,
pentru a intra astfel în Paradis.

DANTE ALIGHIERI. *La Divina Commedia.*

Milano: Casa Editrice Sonzogno, 1927.

Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.

Gravor Héliodore Pisan.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

„Precum e geometrul care își pune
mintea cu dinadinsul să măsoare cercul
și, tot gândindu-se, nu dă peste acel
principiu de care are trebuință, asemenea
eram și eu, față de-acea vedere nouă:
voiam să văd cum se'mpreună imaginea
cu cercul și cum într'ânsul locul și-l
găsește; dar nu erau de-atâta a mele
pene: ci mintea fostu-mi-a izbită de-o
fulgerare, în care voia-i s-a făcut. Înnaltei
fantezii lipsitu-i-a aici puterea; acum
însă-mi întorcea dorința și-a mea voie, ca
roata care e mișcată de o potrivă, iubirea
care mișcă soarele și celelalte stele”

DANTE ALIGHIERI. [Divina Comedie].
[Vol. 3]: Paradisul, Cântul XXXIII.
Trad. Alexandru Marcu.
Craiova: Scrisul Românesc, 1934, p. 285.

Sufletele izbăvite,
aducând slavă lui Dumnezeu,
suprema știință și iubirea absolută.

DANTE ALIGHIERI. *La Divina Commedia*.
Milano: Casa Editrice Sonzogno, 1927.
Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.
Gravor Adolphe-François Pannemaker.
Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

„**P**ierzându-și orice nădejde – dar nu și dorința – de a se înapoia vreodată la Florența, Dante a locuit deci în Ravenna timp de mai mulți ani, sub ocrotirea generosului senior, iar acolo, datorită învățaturii sale, și-a făcut mai mulți ucenici în poezie și mai ales în cea în vulgară, grai pe care, după părerea mea, el, cel dintâi l-a preamărit și l-a făcut să fie prețuit printre noi italicei, după cum au făcut cu ale lor Homer, printre greci, sau Vergiliu, printre latini [...] Cum însă ceasul de pe urmă îi este hotărât fiecăruia, îmbolnăvindu-se el, tocmai când era aproape de-al cincizeci și șaselea an al său, și primind cu umilință și cucernicie, după datina religiei creștine, toate sfintele taine, și spovedindu-i-se Domnului în semn de pocăință, ca un om ce era, pentru orice faptă săvârșită de el împotriva dorinței sale, în luna septembrie a anului MCCCXXI [1321] de la Cristos, în ziua când se sărbătorește de către Biserică Înălțarea Sfintei Cruci, și întru adâncă durere a sus-zisului Guido [Novello da Polenta n. a.] și a tuturor celorlalți cetățeni din Ravenna, îi încredință Creatorului truditul său suflet, care nu mă îndoiesc că a fost primit în brațele preanobilei sale Beatrice, împreună cu care, părăsind ticăloșia acestei vieți, trăiește acum, alături de cel care e supremul bine, în acea viață a cărei fericire nu va avea sfârșit [...]

Mărinimosul cavaler puse ca trupul neînsuflețit al lui Dante să fie așezat pe un pat funerar, gătit cu felurite podoabe; orându-i apoi ca acesta să fie dus pe umerii cetățenilor mai de seamă, până la mănăstirea Fraților Minorți din Ravenna, cu acea cinste pe care o socotea cuvenită unui trup atât de ales; după ce l-a urmat până acolo, în plânsetele mai tuturor, a pus să fie așezat într-o raclă de piatră, în care se odihnește încă și astăzi. Și înapoindu-se pe urmă – după obiceiul din Ravenna – în casa în care Dante locuise până atunci, a ținut el însuși o cuvântare lungă și plină de frumusețe – atât întru lauda înaltei științe și a virtuții celui răposat, cât și întru mângâierea prietenilor, pe care acesta îi părăsise, umplându-i de amărăciune – arătându-se hotărât ca dacă viața și starea sa vor dăinui, să îl cinstească cu un mormânt atât de impunător, încât să-l păstreze în amintirea viitorimii [...] Acest gând vrednic de laudă a ajuns în scurtă vreme cunoscut de câțiva dintre cei mai de seamă poeți din Romagna, drept pentru care fiecare dintre ei, pentru a-și arăta priceperea, pentru a-și dovedi iubirea pe care i-o purtaseră răposatului poet, dar și pentru a câștiga bunăvoința seniorului, pe care-l știau că dorea acest lucru, s-a apucat să alcătuiască versuri care, puse drept epitaful pe viitorul mormânt aveau să aducă la cunoștința urmașilor cine este înmormântat acolo; versurile i-au fost rimise mărețului senior care, din nenorocire, luându-i-se statul, a murit la Bologna – nu după multă vreme – și astfel, atât ridicarea mormântului, cât și săparea versurilor trimise au rămas neînfăptuite.”

GIOVANNI BOCCACCIO. Viața lui Dante.

Trad. Ștefan Crudu. București: Editura pentru Literatură Universală, 1965, p. 67-73.

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

Edificat ulterior, monumentul funerar de la Ravenna pe al cărui frontispiciu se pot citi cuvintele latine „*Dantis Poetae Sepulcrum*”, cu un parcurs istoric tumultuos și restaurări succesive, constituie astăzi un adevărat mausoleu prețuit de cei care doresc să cinstească memoria lui Dante.

Epitaful încheiat cu celebrul „*Hic Claudor Dantes Patriis Extorris Ab Oris Quem Genuit Parvi Florentia Mater Amoris*” [„Aici zac eu, Dante, exilat de pe meleagurile patriei care m-a născut, Florența, mamă prea puțin iubitoare” trad. a.] datează potrivit tradiției din secolul al XIV-lea, dar literele acestuia au fost săpate în piatra de mormânt, odată cu realizarea efigiei lui Dante de către sculptorul Pietro Lombardo, un basorelief care îl înfățișează pe divinul poet meditând, înconjurat de cărțile sale. Toate aceste lucrări de restaurare și îmbogățire a ansamblului funerar au fost efectuate sub patronajul diplomatului din secolul al XV-lea, Bernardo Bembo, guvernator al Ravennei din partea Republicii Venețiene suverane, dar, mai ales, iubitor de cultură și părintele ilustrului cărturar umanist Pietro Bembo.

Așa cum relevă inscripțiile plăcilor de marmură expuse, cel care a dat strălucire mormântului, comanditarul impresionantei construcții în forma sa actuală, datând din anul 1780, a fost cardinalul și nunțitul papal Luigi Valenti Gonzaga, cunoscându-se și numele arhitectului, Camillo Morigia.

Ravenna a fost denumită simbolic în 1921, cu prilejul comemorării lui Dante la șase sute de ani de la moarte, „*vestală a cultului său*”.

„**F**ra pe timpul care-a aduce dor
și inima ‘n vâslași de jale-o frânge,
în ziua când le-au spus drum bun ai lor,
când sufletu ‘ntr’un nou hagiu se strânge
când cânt’ un clopot dulce ‘n depărtare
ce-a zilei moarte-acolo parc’ o plânge,

când eu simții c’ auzul îmi dispare,
și-un duh văzui nălțându-se ‘ntre ele
făcând cu mâna semn ca de-ascultare.

Și-unite palme ridicând spre stele
Privea spre răsărit, ca și zicând
spre Dumnezeu: ce-mi pasă de-alte cele!

‘Te lucis ante’ – așa de dulci sunând,
încât simțiam din simțuri că mă scoate,
cuvinte-a spus cucernice; și, ‘n rînd

cu el, și dulce și devote toate
cântară ‘ntregul imn până la fine,
cu ochii ‘ntorși spre veșnicele roate.”

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie*.
[Vol. 2]: Purgatoriul, Cântul VIII, 1-18.
Trad. de G. Coșbuc. Ed. șt. R. Ortiz.
București: Cartea Românească, [1927],
p. 61-62.

„Nostalgii Dantesti. Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

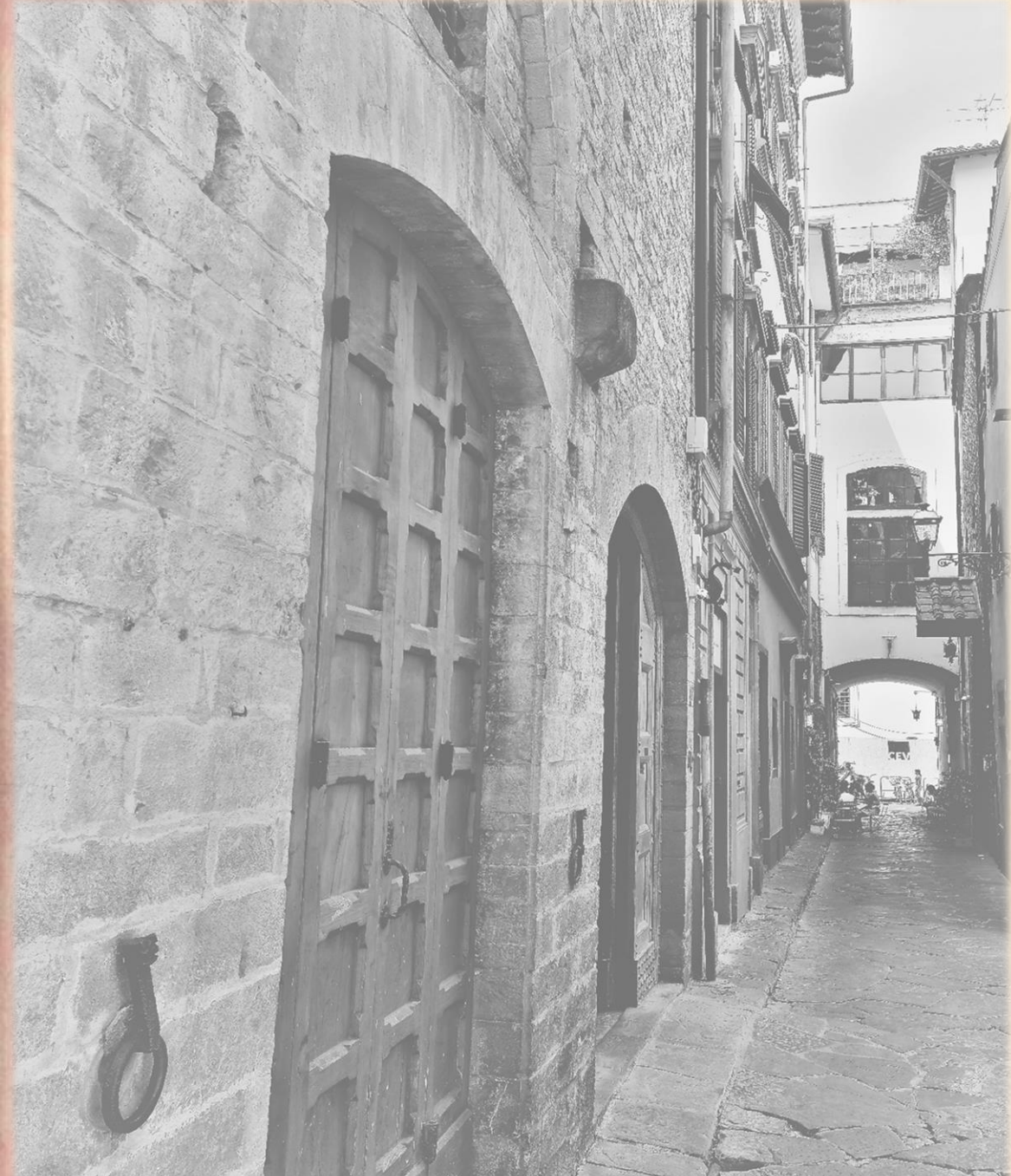
„*Acel Libro del Chiodo din arhivele florentine ce-și trage numele de la cuiul gros de fier încrustat în legătura de lemn [...] amintește și întregul șir de tentative făcute de Florența, după moartea poetului, ca să-i obțină osemintele pentru a le îngropa între colinele ei și a-și răscumpăra, astfel, ingratitudea. Una din cereri a fost chiar aprobată de papa Leon al X-lea. Pe ea se aflau și următoarele rânduri: <<Eu, Michelangelo, sculptor, de asemenea o implor pe Sanctitatea Voastră, oferindu-mă să ridic divinului poet un mormânt potrivit și într-un loc de cinste în cetate>>. Când trimișii florentini, ajunși la Ravenna, au deschis sarcofagul, acesta era, însă, gol. Osemintele fuseseră furate de călugării franciscani și ascunse în zidul capelei di Braccioforte, vecină cu mausoleul poetului, unde au fost descoperite abia în Ottocento. Atunci consiliul municipal ravennez a respins definitiv cererea florentinilor cărora nu le-a mai rămas altceva decât ca în fiecare an, la 14 septembrie, de ziua morții lui Dante, să ofere ulei toscan pentru alimentarea lămpii votive. Și, astfel, Florența, s-a văzut exilată ea pentru totdeauna de mormântul celui exilat [...]*

Atunci m-am gândit că versurile din Divina Commedia, săpate în marmură pe aproape toate străzile, sunt și o formă de penitență...”

OCTAVIAN PALER. *Drumuri prin memorie.*

Ed. a 3-a. București: Polirom, 2009, p. 344-345.

„**D**ante a avut, printre alți fii, un băiat chemat Piero, care a studiat dreptul și care s-a dovedit a fi foarte priceput. Datorită calităților sale și în favoarea amintirii tatălui său, a devenit un om de toată isprava, înstărit, stabilindu-se la Verona. Messer Piero a avut un fiu numit Dante, la rândul său acesta având un fiu Lionardo, care astăzi trăiește și are și el mai mulți copii. Nu cu mult timp în urmă, acest Lionardo a venit la Florența, împreună cu alți tineri veronezi, și fiind bine îndrumat, mi-a făcut o vizită ca prieten al memoriei străbunicului său. I-am arătat astfel casele poetului și ale înaintașilor lui, făcându-i cunoscute multe aspecte neștiute de el, dat fiind că familia sa se înstrăinase de patrie. Iată așadar cum Fortuna învârte această lume și strămută oamenii cu toată puterea sa.”

LEONARDO BRUNI. *Della vita, studi e costumi di Dante.*

În: *Le vite di Dante ...* A cura di G. L. Passerini. Firenze: G. C. Sansoni Editore, 1917, p. 226. (trad. a.)

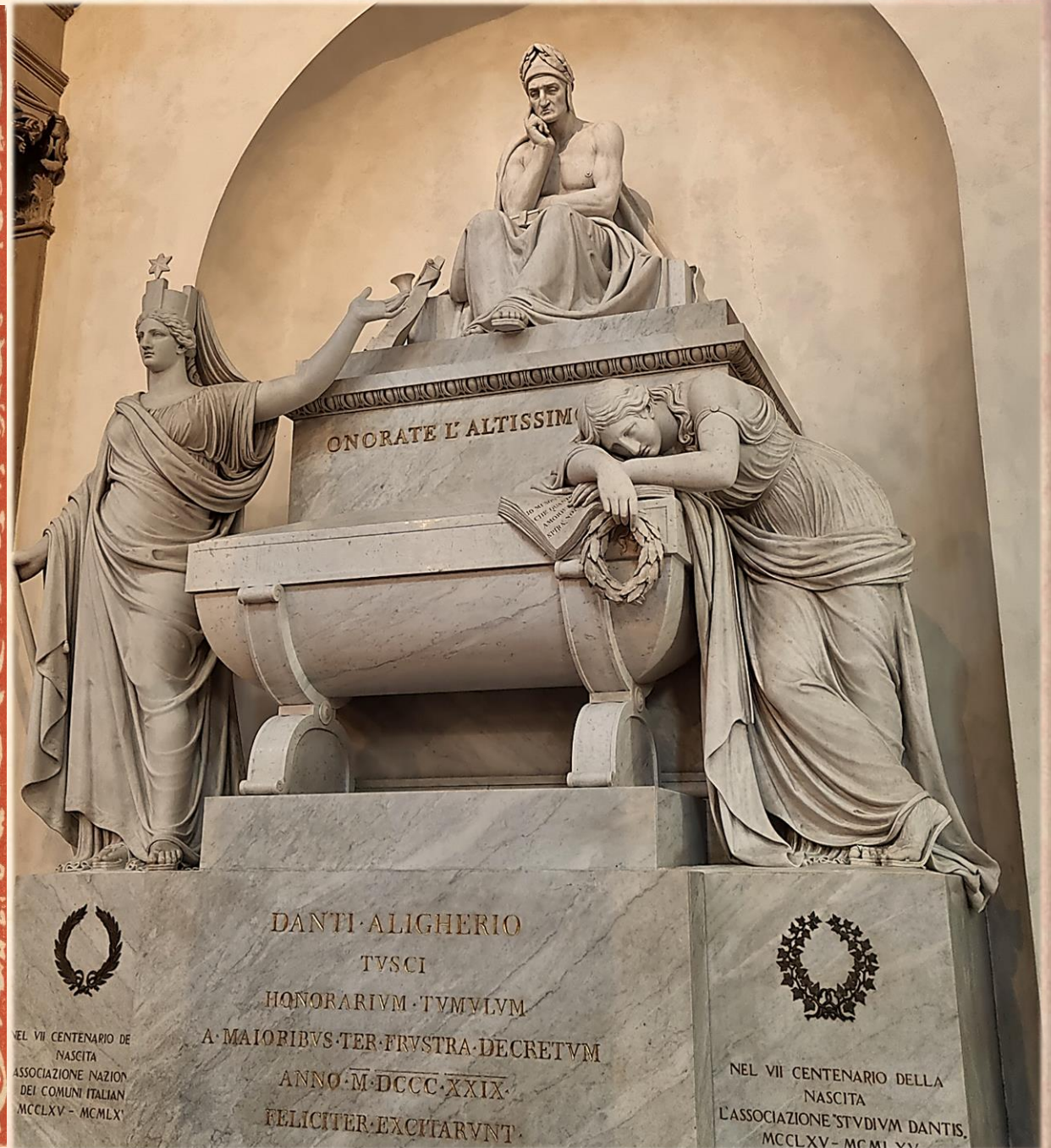

„**R**ușinea de a fi persecutat pe cel mai mare poet al său și al nemului întreg a șters-o Firenze numai în 1830, când a lăsat pe sculptorul [Stefano n. a.] Ricci să-i ridice un monument de marmoră de Carrara între monumentul lui Michelangelo și al lui Alfieri, din biserica Santa Croce. Poetul e reprezentat în mărime mai mult decât naturală, șezând și proptindu-și capul în mâna dreaptă. De-a dreapta poetului e chipul Italiei, arătând cu mâna spre poet și spre inscripția de pe chenotaf: <<Onorate l'altissimo poeta>>. La stânga e o figură ce reprezintă Arta poetică, stând aplecată asupra cărții lui Dante: Divina Commedia, și ținând în mâna stângă o cunună de lauri.”

IOAN GEORGESCU. *Dante Alighieri.*

În: *Transilvania*, Anul LII, nr. 9, sep. 1921, p. 711-712.

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

Noștalgii Danteste.
Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

„*Fară de Sfânta Scriptură nu e carte, pe care să o fi editat și ilustrat de atâtea ori ca pe aceasta.*”

IOAN GEORGESCU. *Dante Alighieri.*

În: *Transilvania*, Anul LII, nr. 9, sep. 1921, p. 722.

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

Una dintre cele mai faimoase copii manuscrise ale capodoperei dantesti este așa-numitul „*Codice Trivulzian 1080*”, un manuscris anluminat florentin, realizat la 16 ani de la moartea autorului, în 1337, care se păstrează în colecțiile prestigioasei Arhive și Biblioteci Trivulziana din incinta Castelului Sforza din Milano:

1. Legătură ulterioară din piele de culoare maro, cu impresiuni sub formă de motive geometrice;
2. Incipitul celei de-a doua părți sau cantice, „*Purgatoriul*”, cu chenar și inițiala historiată „P”, reprezentându-l pe Dante, alături de cel pe care îl numește maestru și părinte, poetul antic Vergiliu.

DANTE ALIGHIERI. [*Divina Comedie*].

Milano: U. Hoepli, 1921.

Facsimil al „*Codice Trivulzian 1080*”, care face parte dintr-un tiraj limitat realizat în condiții grafice de excepție, sub egida „Societă Dantesca Italiana” – filiala milaneză, cu prilejul comemorării lui Dante la șase sute de ani de la moarte.

Colecții Speciale,
Cabinetul de Manuscrise

„Codicele Trivulzian 1080”, manuscris anluminat pe pergament. Florența, 1337:

Explicitul „Purgatoriului” și incipitul celei de-a treia părți sau cantice, „Paradisul”, cu chenar și inițiala istoriată „L”, înfățișând scena încoronării Sf. Fecioare. În registrul inferior al chenarului pictat, Dante primește cununa de lauri, hărăzită poezilor iluștri, de la însuși zeul artelor, Apollo, invocat de autor în debutul acestei ultime părți a trilogiei sale.

DANTE ALIGHIERI. [Divina Comedie].

Milano: U. Hoepli, 1921.

Facsimil al „Codicelui Trivulzian 1080”, care face parte dintr-un tiraj limitat realizat în condiții grafice de excepție, sub egida „Societă Dantesca Italiana” – filiala milaneză, cu prilejul comemorării lui Dante la șase sute de ani de la moarte.

Colecții Speciale,
Cabinetul de Manuscrise.

Et Beatrice foise maggior ama
che spesse volte lamemozia parua
facem a lamente sua nell'occhi osam.
A a ued' Eura che la sedina
menale adesso come tu se usa
la timoita sua virtu muuua.
Come Anima genit' ebe no su faisa
ma fu sua uoglia de la uoglia altrui
tosto che e p' segno fuoz disteuisa.
Così poi che di essa prezo fui
la bella donna moesti a stato
domecamente disse vien' co lui.
Sio auessi letor piu lungo spatio
di seruire ipur contera in parte
lo dolo her che mai no ma una fatto.
Ma p' che piene son tutte le carte
ordite a questi cantica seconda
nonn lascia piu ir la sena del arte.
In tornai di la sanctissima onda
nfatto si come piante uocelle
rnuouellato dinouella fronda.
Puro a disposto a salire ale stelle. 49.

L'omne che n'esse zia letore spade
p' filia auer d' suo d'ito t'oma
e hosty che fu del so filiole p' male
de l'iuuente que l'asta f'ama

Explicit secunda pars Comedie
Dante Alagheri in qua incipit incipit
de purgatorio.

Comincia la terza Cantica della Com
media di Dante Alagheri di fiorde
nella quale si narra de Dante e della
Celestiale gloria. Et exora a premu
de sana. Et diuidesi in vniij. parti.
Canto primo. nelau principio lau
tore proemiu ala seguente Cantica
a sono nello Elemento del fuoco
Dante solo ad la uote una que
stione. Nel quale canto la uote
promette di tractare delle cose di
uine in uando la scienza poetica
aie a quello chiamato li do della
Sapientia.

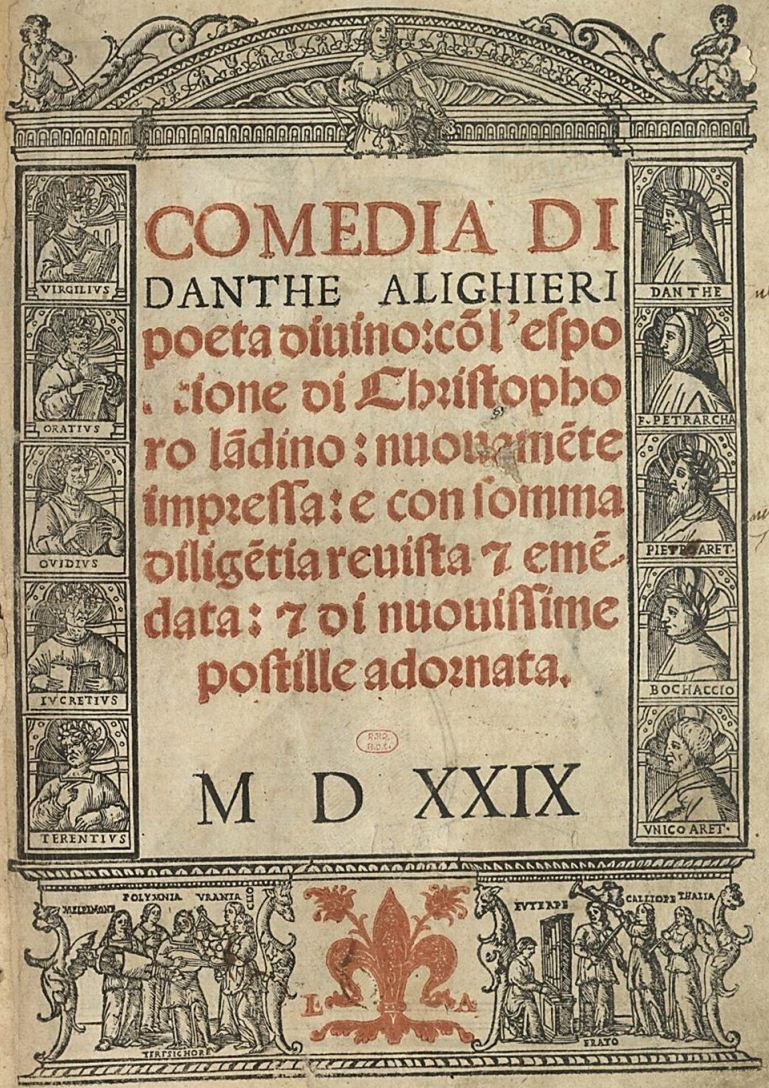

GLORIA DI COL
RE TRICTO ADUUS P
LUNQUERSO PENETRA
ET RISPLENDE INAMA
DRETE PIV E ADENO
ET R. OUS

7
el ciel che piu della sua luce prende
fu io a uidi cose che ridire
non sa ne puo chi di la su distende.
Per cappestando se al suo diste
nostro intelletto si profonda tanto
che dietro lamemozia non puo ire.
Oramente quanto del regno santo
nella mia mente potei far che sero
sen oia materia del mio canto.
O buono appello al ultimo L'auo
famm' de l'auo ualde si fatto uaso
come dimandi dar Lamato alio.
In fino a qui l'un giugro di parnaso
affai mi fu ma or con amende
me uopo intrar nel aringo rimaso.
E ntra nel petto mio a spira tue
si come quando ad arfa t'nesti
della uagina delle membra sue.
O diuina uirtu se mia p'echi
uoto et el ombra del beato regno
segnata nel mio capo io mani festi.
A un vedimmi al tuo dilecto legno
a coronarmi alioz di quelle frugie
che lamateria a tu me faru degno.
Sunde uolte padre seie coglie
p' triumphare o Cesare o poeta
calpa a uergogna del humane uoglie.
Che parturir Letitia in su la lieta
del phan deua dura L'aspirada
penetra quando alian dise affeta.
P' an fauilla gran fiamma seconda
foise dicta d'ame con migloz uo
se p'oghun pede c'ira risponda.

Frontispiciu gravat în lemn, bicolor, cu motive alegorice și arhitectonice, în părțile laterale figurând portretele poetilor latini Vergiliu, Horatius, Ovidius, Lucretius și Terentius, precum și cele ale literaților italieni: Dante, Petrarca, Pietro Aretino, Boccaccio și Bernardo Accolti, supranumit „l'Unico Aretino”. În registrul inferior, sunt reprezentate cele nouă muze, iar în centru, *il giglio*, crinul stilizat, stema orașului Florența și marca tipografică a lui Lucantonio Giunta, editorul tipograf florentin, activ mai ales la Venetia. Inițialele prenumelui acestuia, întregesc emblema.

În josul paginii, însemnare manuscrisă de proprietate, datată 1634.

Pe verso-ul foii de titlu, apare un portret xilogravit al lui Dante, în profil, purtând cunună de lauri.

DANTE ALIGHIERI. *Comedia di Danthe Alighieri poeta diuino: co[l]l' espotione di Christophoro La[n]dino: nuouame[n]te impressa e con somma dilige[n]tia revista et eme[n]data et di nuovissime postille adornata.*

Ediție ulterioară, in-folio, rev. și adăugită, cu prefață, text biografic și glose de Cristoforo Landino. Decorată cu letrine și ilustrații xilogravate.

Venezia: per Iacob del Burgofra[n]co, Pavese, ad instantia del nobile messer Lucantonio Giunta fiorentino, XXIII di Gennaro M. D.XXIX [23 ianuarie 1529].

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

DANTE ALIGHIERI. *Dante con nuove, et utili ispositioni : aggiuntovi di più una tavola di tutti i vocaboli più degni d'osservatione, che a i luoghi loro sono dichiarati.* In Lione [Lyon]: appresso Gugliermo Rouvillio, 1575.

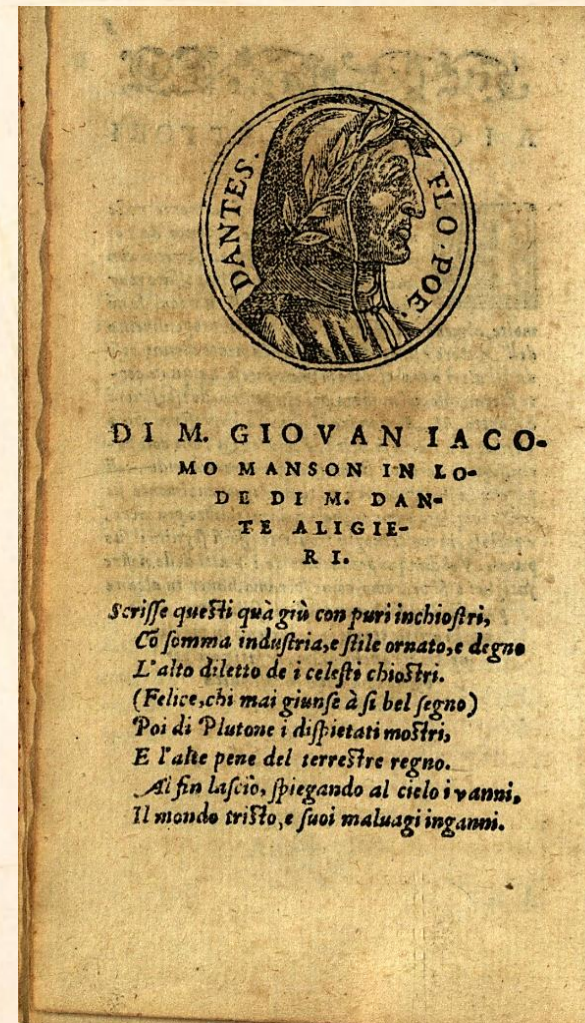
Ediție ulterioară, in-16°, adăugită. Cuprinde și epistola dedicatorie și prefața tipografului, text biografic și adnotări aparținând cărturarului Alessandro Vellutello, preluate din ediții anterioare, index de termeni. Textul propriu-zis este decorat cu letrine și trei ilustrații xilogravate.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.
Proveniență exemplar:
Biblioteca Ion I.C. Brătianu.

Foaie de titlu purtând emblema librarului și tipografului lyonez Guillaume Rouillé, cu deviza latină „In virtute et fortuna”.

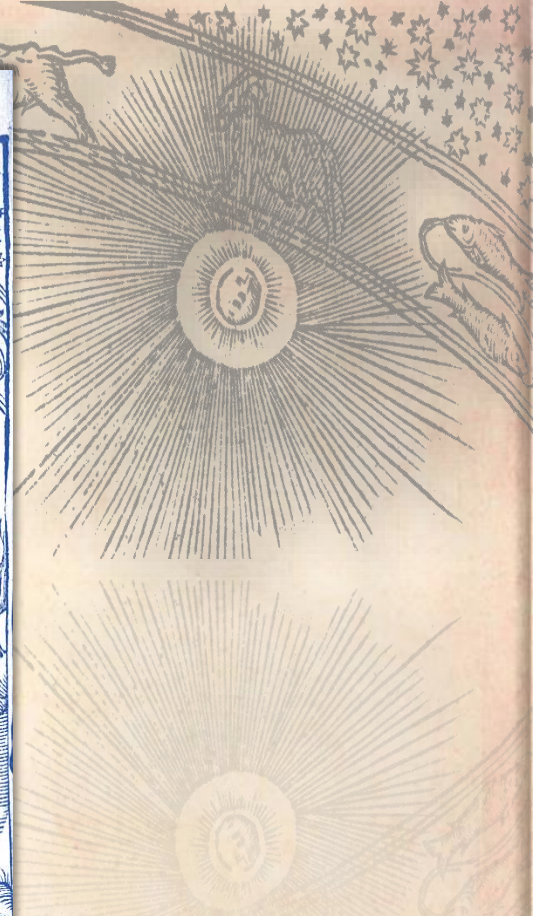
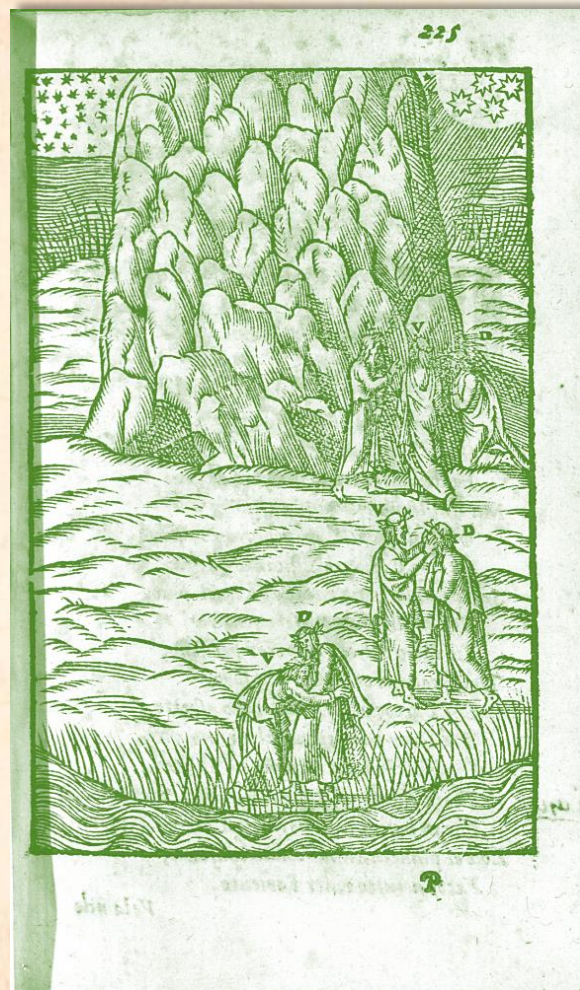
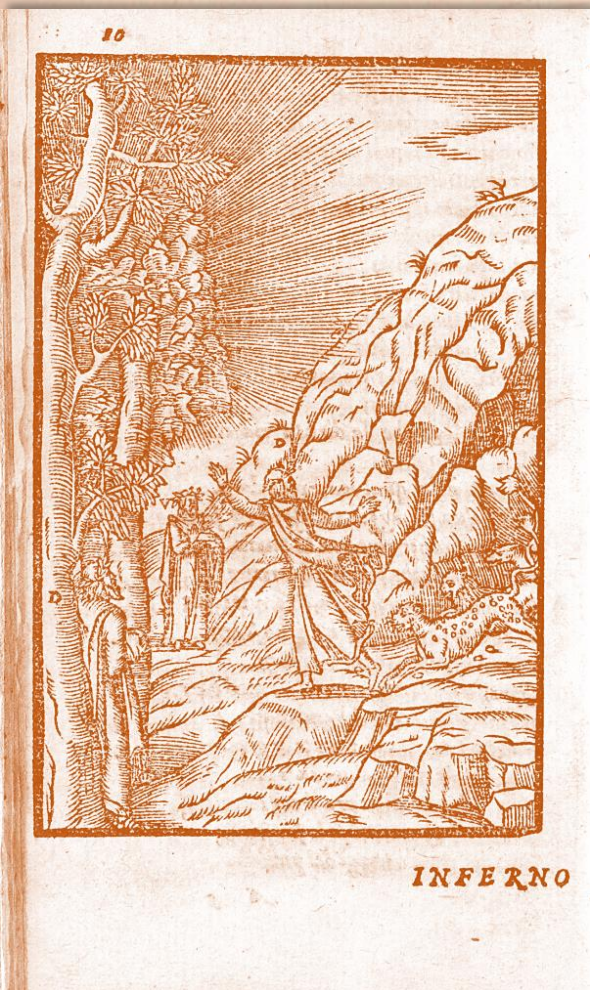
Portretul lui Dante, xilogravat în medalion, cu mențiunea: „Dantes Flo[rentinus] Poe[ta]” și versuri laudatorii de Giovanni Iacomo Manson

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

DANTE ALIGHIERI. *Dante con nuove, et utili ispositioni : aggiuntovi di più una avola di tutti i vocaboli più degni d'osservatione, che a i luoghi loro sono dichiarati.* In Lione [Lyon]: appresso Gugliermo Rouvillio, 1575.

Ediție. ulterioară, in-16°, adăugită, ilustrată cu trei xilogravuri la începutul fiecăreia dintre cele 3 părți ale poemului: „Infernul”, „Purgatoriul” și „Paradisul”.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.
Proveniență: Biblioteca Ion I. C. Brătianu.

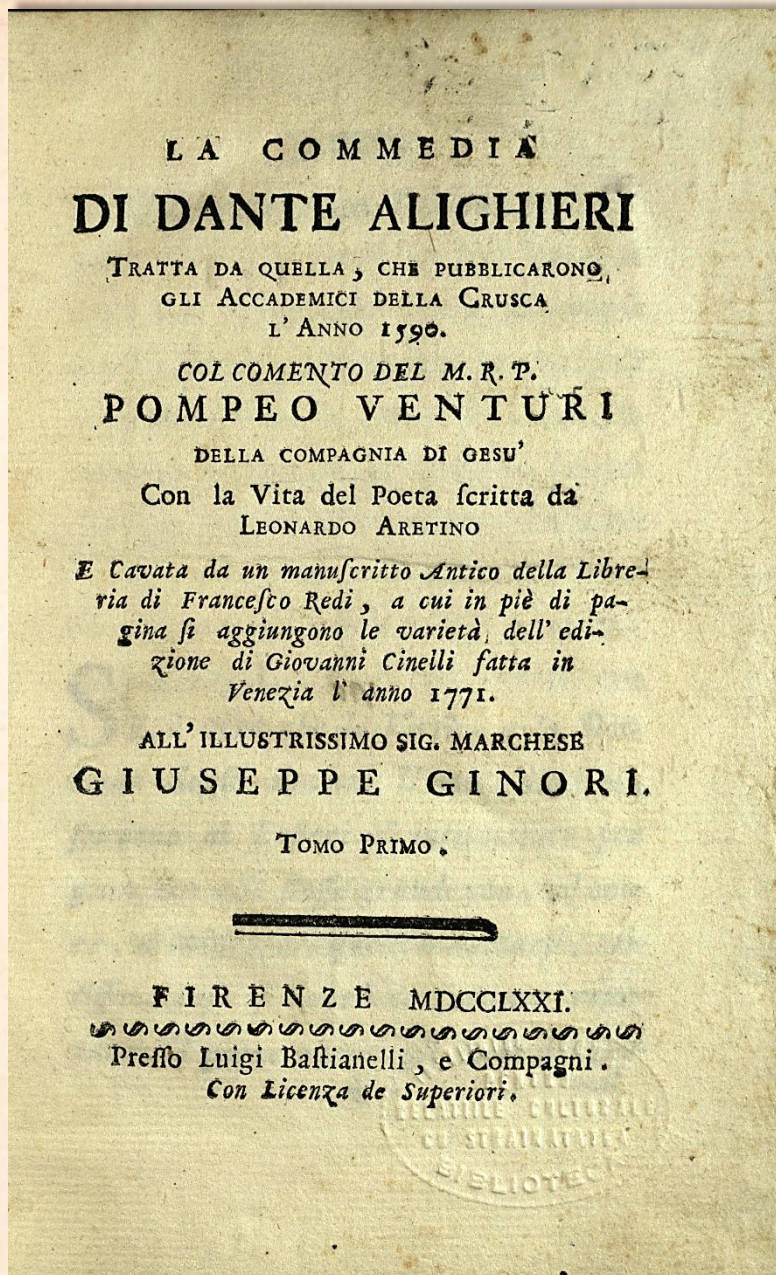
Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

Portretul lui Dante, gravat în metal, aparținând ilustratorului și gravorului italian din secolul al XVIII-lea, Vincenzo Tarchi.

LA COMMEDIA
DI DANTE ALIGHIERI

TRATTA DA QUELLA, CHE PUBBLICARONO,
GLI ACCADEMICI DELLA CRUSCA
L' ANNO 1590.

COL COMMENTO DEL M. R. P.
POMPEO VENTURI

DELLA COMPAGNIA DI GESU'

Con la Vita del Poeta scritta da
LEONARDO ARETINO

E Cavata da un manuscritto Antico della Libreria di Francesco Redi, a cui in piè di pagina si aggiungono le varietà dell'edizione di Giovanni Cinelli fatta in Venezia l' anno 1771.

ALL' ILLUSTRISSIMO SIG. MARCHESE
GIUSEPPE GINORI.

TOMO PRIMO.

FIRENZE MDCCLXXI.
Presso Luigi Bastianelli, e Compagni.
Con Licenza de Superiori.

DANTE ALIGHIERI. *La Commedia di Dante Alighieri tratta da quella, che pubblicarono gli Accademici della Crusca l'anno 1590 [i. e. 1595]: col Comento del M. R. P. Pompeo Venturi della Compagnia di Gesu', con la Vita del poeta scritta da Leonardo Aretino ...* Vol. 1-6.

Firenze: presso Luigi Bastianelli e Compagni, [începând cu vol. 3: Domenico Marzi e Compagni], 1771-1774.

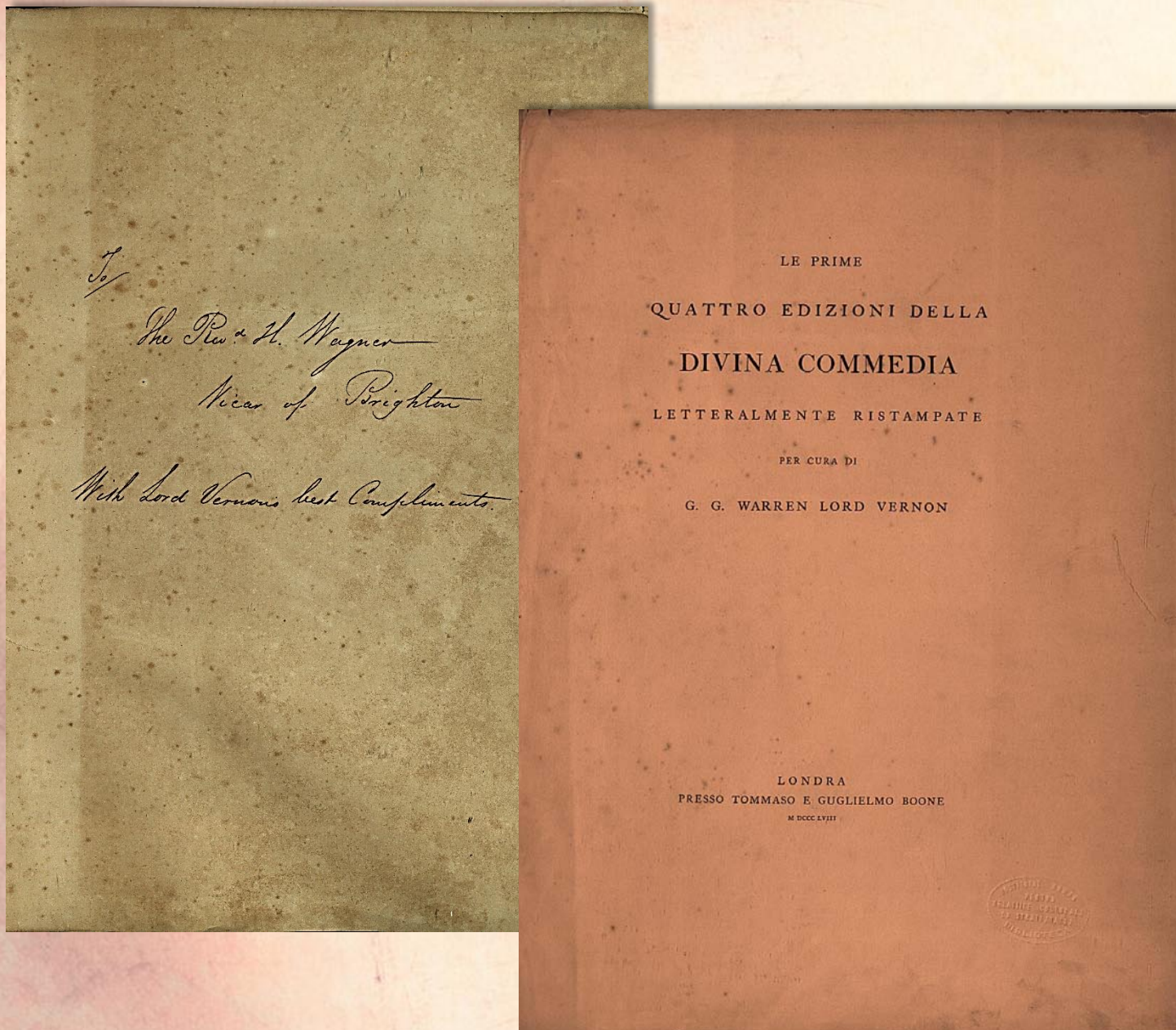
Ediție in-octavo, după cea de notorietate scoasă în anul 1595, la Florența, sub auspiciile prestigioasei academii lingvistice Crusca. Include și epistola dedicatorie a editorilor, textul biografic compus de istoricul Leonardo Bruni, prefață și comentarii aparținând literatului și teologului iezuit Pompeo Venturi.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.
Proveniență volume: Biblioteca Institutului pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea.

DANTE ALIGHIERI. *Le prime quattro edizioni della Divina Commedia: letteralmente ristampate per cura di G. G. Warren Lord Vernon.*

Londra: presso Tommaso e Guglielmo Boone, 1858.

Apărută sub îngrijirea editorului științific Antonio Panizzi, bibliograf italian, între 1856 și 1866 bibliotecar principal la British Museum, precum și a Lordului William Warren Vernon, prezenta ediție redă, în paralel, textul următoarelor tipărituri din perioada incunabulară cuprinzând textul „Divinei Comedii”:

1. Foligno: Johannes Neumeister, aprilie? 1472 (considerată editio princeps);
2. Jesi: Federico de' Conti, 18 iulie 1472;
3. Mantova: Magister Georgius et magister Paulus teutonici, 1472;
4. Napoli: Francesco del Tuppo, [cca 1474].

Exemplarul prezintă, pe recto-ul părții mobile a primului forșat, dedicația manuscrisă a Lordului Vernon: „*To the Rev[eren]d H[enry] Wagner, Vicar of Brighton, with Lord Vernon best compliments*”.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

Proveniență exemplar: Biblioteca Institutului pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea.

COMINCIA LA COMEDIA DI
dante allegbieri di fiorenze nella q̄le tracta
delle pene et punitioni de uitii et demeriti
et premii delle uirtu: Capitolo primo della
p̄ma parte de questo libro loquale sechiama
inferno : nel quale lautore fa probemio ad
tucto eltractato del libro:.

EL mezo delcamin dinrā uita
mi trouai puna selua oscura
che la diricta uia era smarrita
Et quanto adir q̄lera cosa dura
esta selua seluagia aspra eforte
che nel pensier renoua la paura

Tante amara che pocho piu morte
ma pertractar del ben chio uitrouai
diro dellatre cose chi uo scorte

Inon so ben ridir come uentrai
tantera pien difonno insuquil punto
che la uerace uia abandonai

Ma poi che fui appie dum colle gionto
ladoue terminaua quella ualle
che mauea dipaura el cor compuncto

Guardai inalto et uidde le suoe spalle
uestite già deraggi del pianeta
che mena dricto altrui perogni calle

Allor fu la paura un pocho cheta
che nellaco del cor mera durata
la nocte chio passi contanta pieta

I N F E R N O .

CANTO I.

FOLIGNO.

- N**EL mezo delcamin dinrā uita
mi trouai puna selua oscura
che la diricta uia era smarrita
- 2 Et quanto adir q̄lera cosa dura
esta selua seluagia aspra eforte
che nel pensier renoua la paura
  - 3 Tante amara che pocho piu morte
ma pertractar del ben chio uitrouai
diro dellatre cose chi uo scorte
  - 4 Inon so ben ridir come uentrai
tantera pien difonno insuquil punto
che la uerace uia abandonai

MANTOVA.

- 1 NEL mezo del chamin di nostra uita
miritrouai per una selua schura
chella diritta uia era smarrita
- 2 Ah quanto adir qual era e chofa dura
questa selua seluagia aspra e forte
che nel pensier rinuoua la paura
- 3 Tanto e amara che poco e piu morte
ma per tractar delben chio ui trouai
diro delatre chofe chio uoschorte
- 4 I non so ben ridire chomio uentrai
tanto era pien di fonno in suquel punto
chella ueracie uia abandonai

JESI.

- 1 NEL mezo del camin di nostra uita
mi ritrouai p una selua obscura
che di la dritta uia era smarrita
- 2 Et quanto adir qual era e cosa dura
questa selua seluagia aspra eforte
che nel pensier rinuoua la paura
- 3 Tanto era amara che pocho e piu morte
ma p tractar del ben chio ui trouai
diro de laltre cose chiuo scorte
- 4 Io non so ben ridir comio uentrai
tanto era pien de fonno in quel punto
chela uerace uia abandonai

NAPOLI.

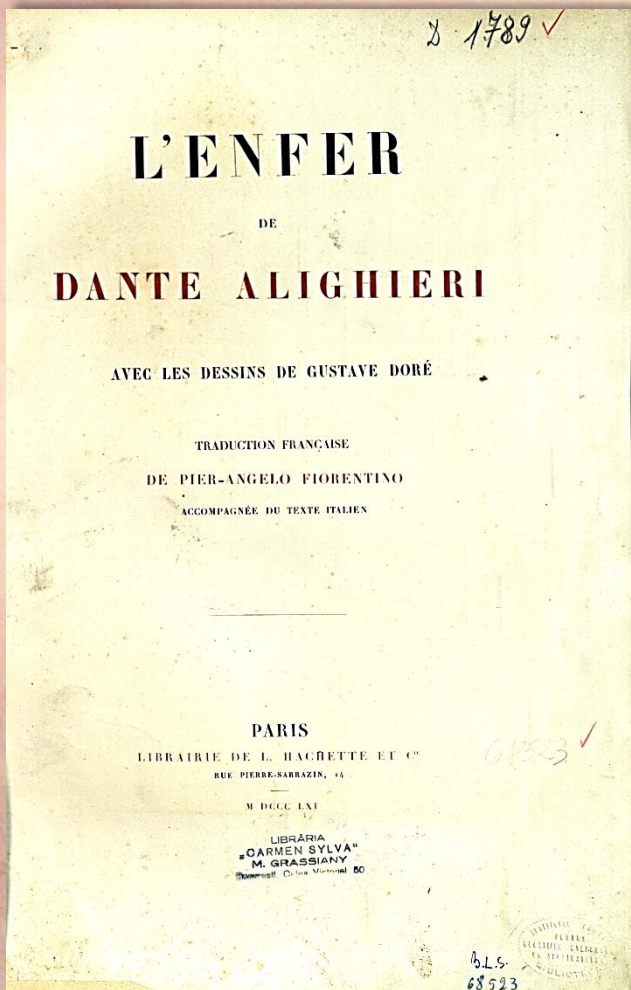
- 1 NEL mezo delcamin di nostra uita
mi ritrouai p una selua oscura
che la diricta uia era smarrita
- 2 Et quanto adir qualera e cosa dura
esta selua seluaggia aspra eforte
che nel pensier renoua la paura
- 3 Tante amara che pocho piu morte
ma per tractar del ben chio uitrouai
diro dellatre cose chiuo scorte
- 4 I non so ben ridir come uentrai
tantera pien difonno in suquel punto
che la uerace uia abandonai

DANTE ALIGHIERI. *Le prime quattro edizioni della Divina Commedia: letteralmente ristampate per cura di G. G. Warren Lord Vernon.*

Ed. șt. Antonio Panizzi și William Warren Vernon.
Londra: presso Tommaso e Guglielmo Boone, 1858.

Colecții Speciale,
Cabinetul de Bibliofilie.

Unul dintre cele mai cunoscute portrete ale poetului Dante, semnat de marele ilustrator francez al secolului al XIX-lea, Gustave Doré, și datat 1860.
Gravor Adolphe-François Pannemaker.

DANTE ALIGHIERI. *L'Enfer.*

Avec les dessins de Gustave Doré.
Traduction française de Pier-Angelo Fiorentino,
accompagnée du texte italien.
Paris: Librairie de L. Hachette et Cie, 1861.

Ediție bilingvă, în italiană și franceză, cu ilustrații gravate după desenele lui Gustave Doré.
Pe foaia de titlu apare ștampila Librăriei „Carmen Sylva” M. Grassiany. București, Calea Victoriei 50.

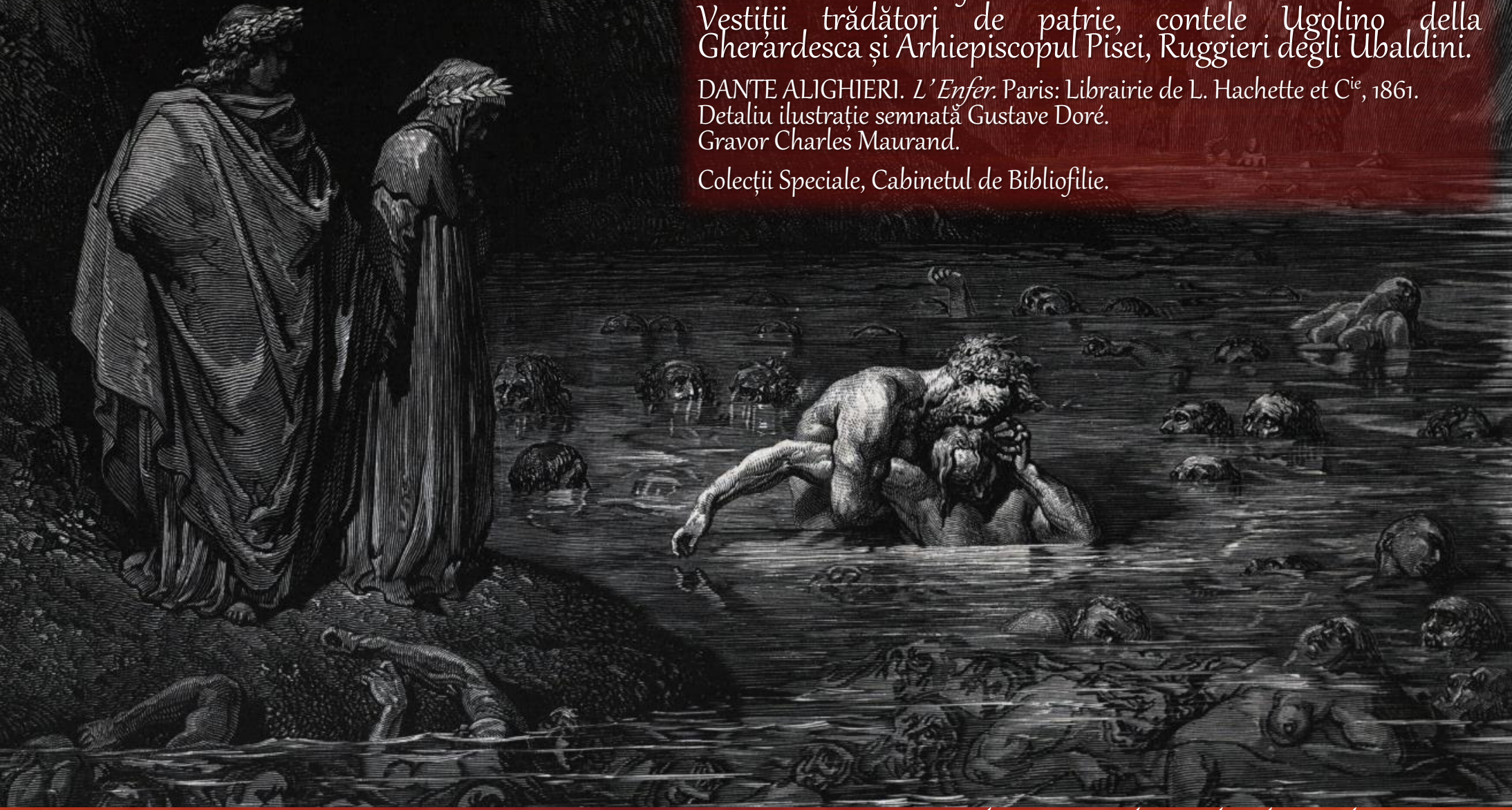
Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.
Proveniență exemplar: Biblioteca Institutului
pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea.

Al nouălea cerc al Infernului:
Vestiții trădători de patrie, contele Ugolino della
Gherardesca și Arhiepiscopul Pisei, Ruggieri degli Ubaldini.

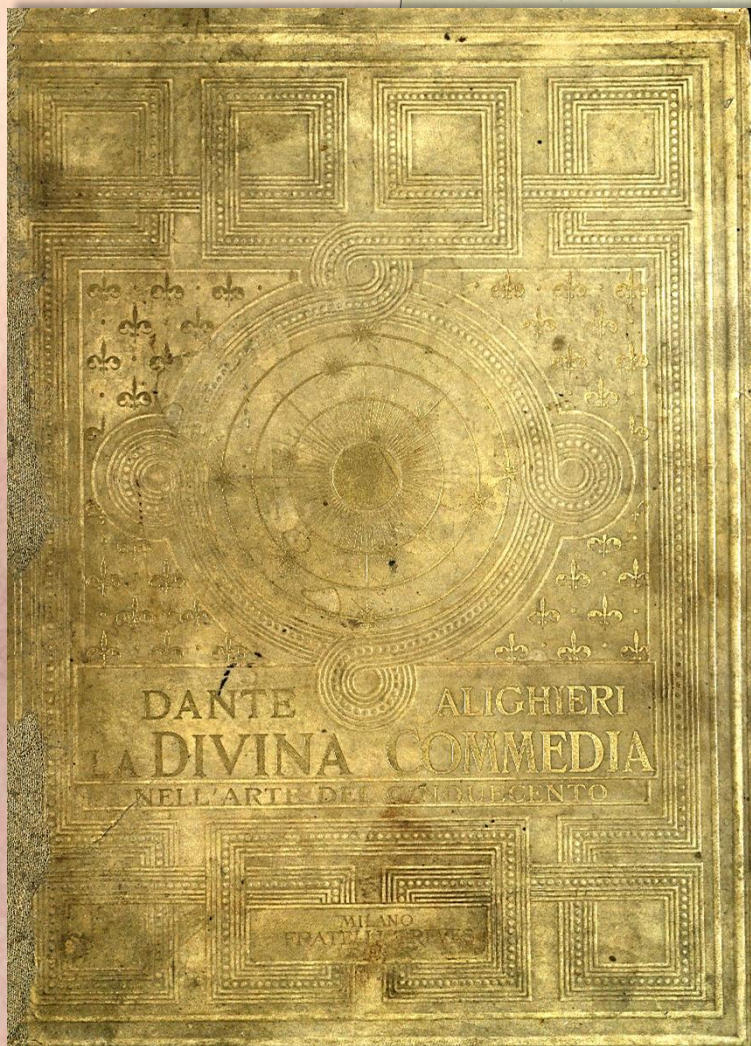
DANTE ALIGHIERI. *L'Enfer*. Paris: Librairie de L. Hachette et Cie, 1861.
Detaliu ilustrație semnată Gustave Doré.
Gravor Charles Maurand.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

à Sua Eccellenza
Take Ionescu
nel 41°-centenario Danteo

Alberto Martin Franklin
Ministero d'Italia

COMMEDIA.

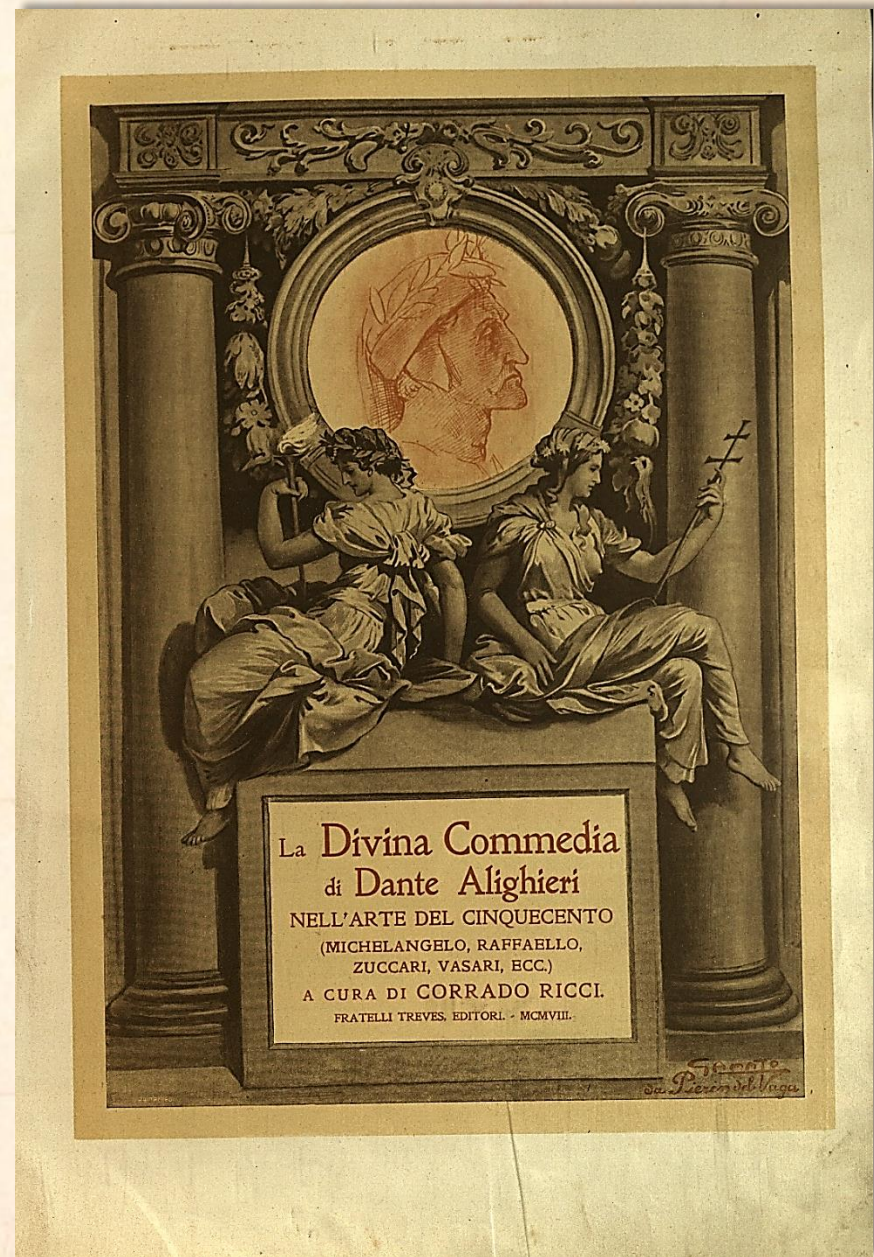
DANTE ALIGHIERI. La Divina Commedia di Dante Alighieri nell'arte del Cinquecento (Michelangelo, Raffaello, Zuccari, Vasari ecc.).

A cura di Corrado Ricci.

Milano: Fratelli Treves Editori, 1908.

Exemplarul păstrează legătura editorială și poartă, pe foaia de gardă, dedicația ministrului plenipotențiar al Italiei la București, în perioada 1919-1923, Alberto Martin Franklin, către Take Ionescu, din 1921, cu prilejul comemorării lui Dante la șase sute de ani de la moarte.

Colecții Speciale,
Cabinetul de Bibliofilie.

Poarta Infernului și primii damnați, îngerii neutri și sufletele șovăielnice, oamenii care n-au avut „nici onoare, nici infamie”.
Ilustrație după un desen al artistului italian din veacul al XVI-lea, Federico Zuccari.

DANTE ALIGHIERI. *La Divina Commedia di Dante Alighieri nell'arte del Cinquecento (Michelangelo, Raffaello, Zuccari, Vasari ecc.).*

A cura di Corrado Ricci.

Milano: Fratelli Treves Editori, 1908.

Colecții Speciale,
Cabinetul de Bibliofilie.

Procesiunea mistică la care Dante este martor: triumful credinței și revederea Beatricei în Raiul Pământesc.
Planșă ilustrată, după un desen al artistului italian din veacul al XVI-lea, Federico Zuccari.

DANTE ALIGHIERI. *La Divina Commedia di Dante Alighieri nell'arte del Cinquecento* (Michelangelo, Raffaello, Zuccari, Vasari ecc.).

A cura di Corrado Ricci.

Milano: Fratelli Treves Editori, 1908.

Colecții Speciale, Cabinetul de Bibliofilie.

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

MICHELANGELO CAETANI DI SERMONETA.

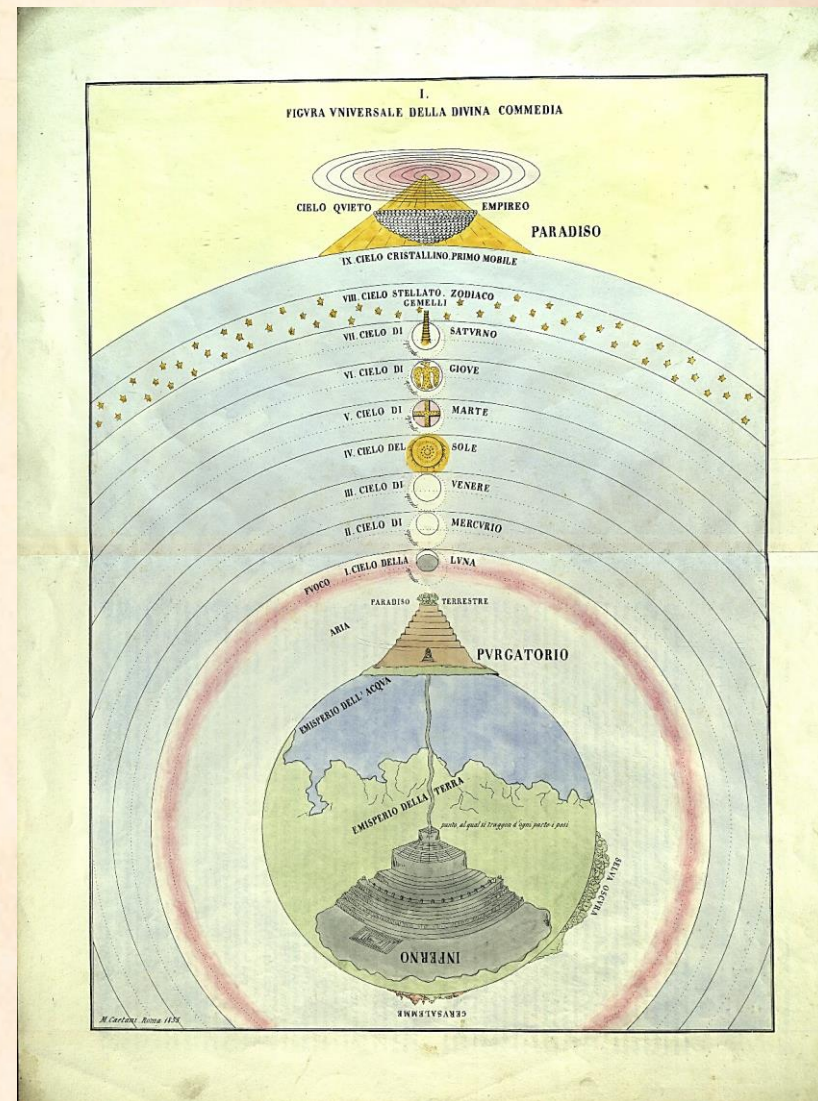
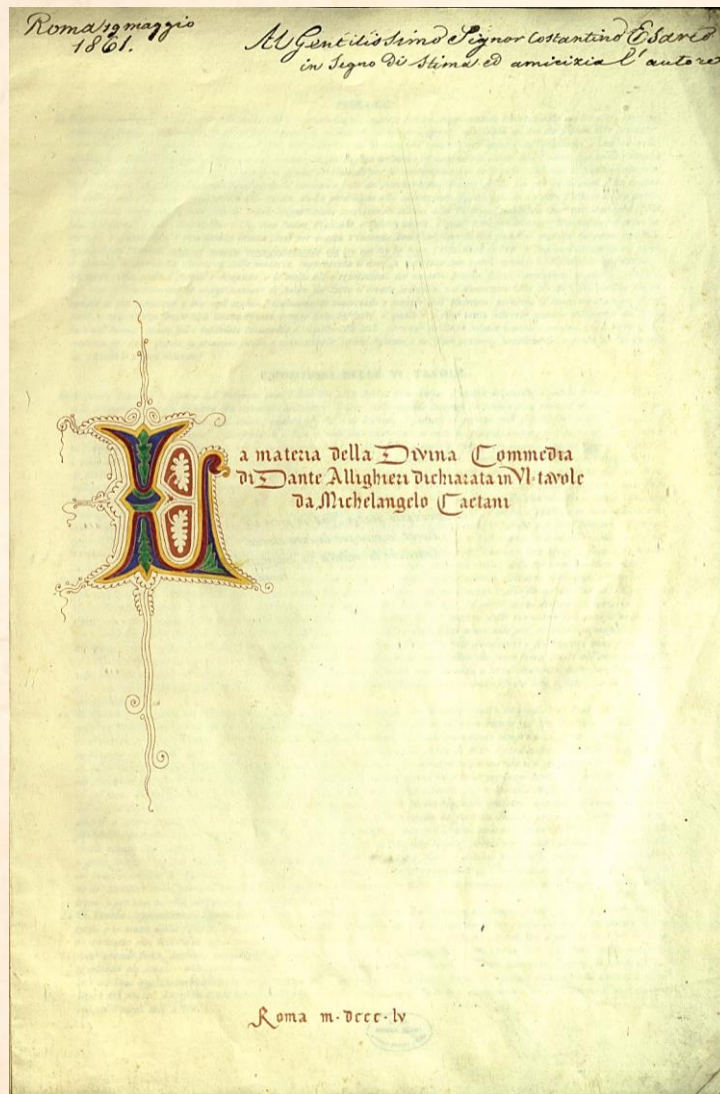
La materia della Divina Commedia di Dante Allighieri in VI tavole da Michelangelo Caetani.

Roma, 1855.
Primă ediție.

Colecție de șase planșe duble, cu ilustrații color, litografiate, aparținând artistului și eruditului din secolul al XIX-lea, Michelangelo Caetani, duce de Sermoneta, care prezintă viziunea autorului asupra arhitecturii lumilor lui Dante din „Divina Comedie”.

Exemplarul face parte dintr-un tiraj limitat și poartă dedicație autografă către omul de știință și diplomatul român Constantin Esarcu („Al gentilissimo signor Constantino Esarco in segno di stima ed amicizia, l'autore. Roma 19 maggio 1861”).

Colecții Speciale,
Cabinetul de Grafică.

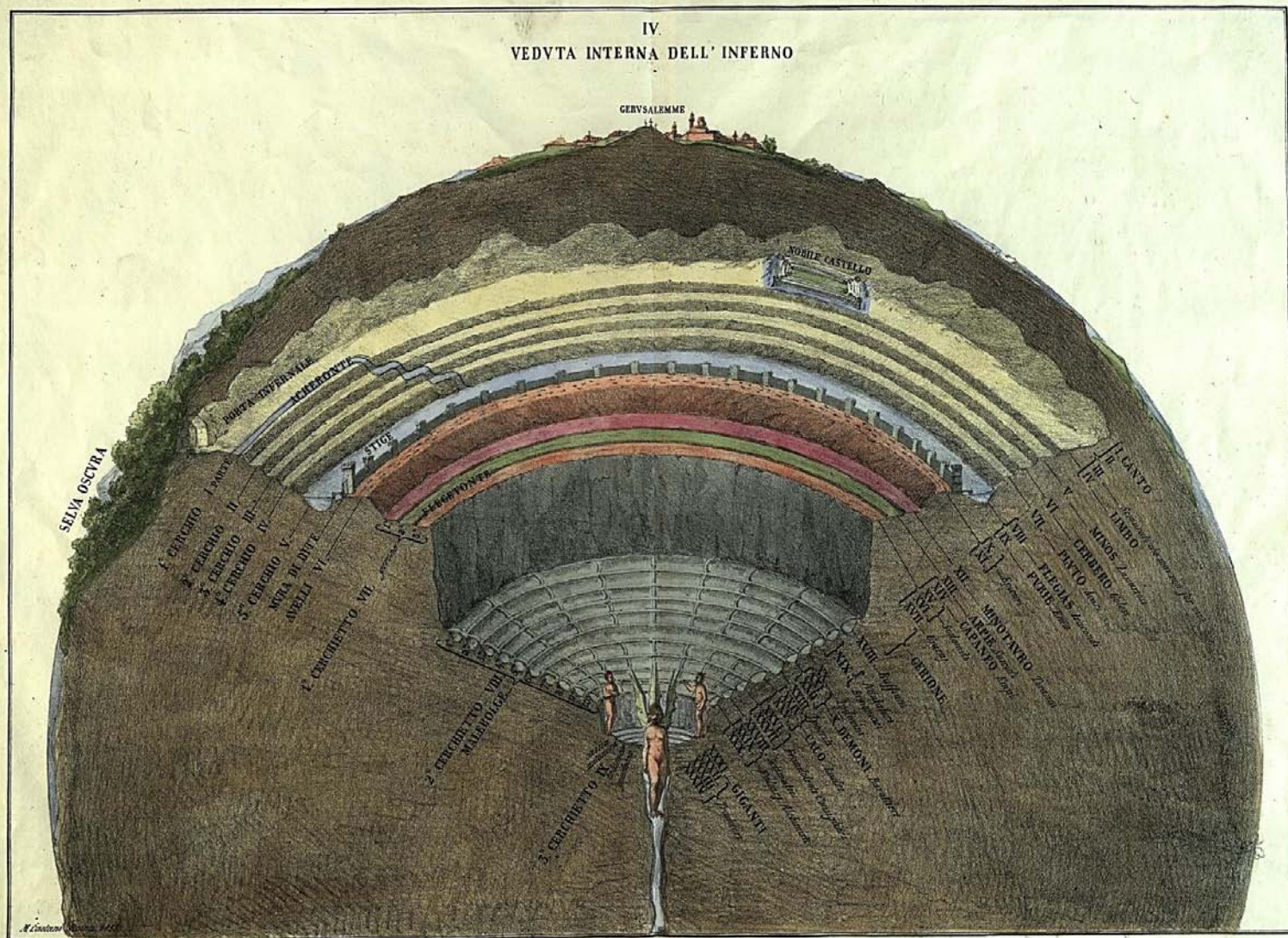
„Veduta interna dell' Inferno”,
planșă dublă, cu ilustrație color,
litografiată, semnată Michelangelo
Caetani.

MICHELANGELO CAETANI.

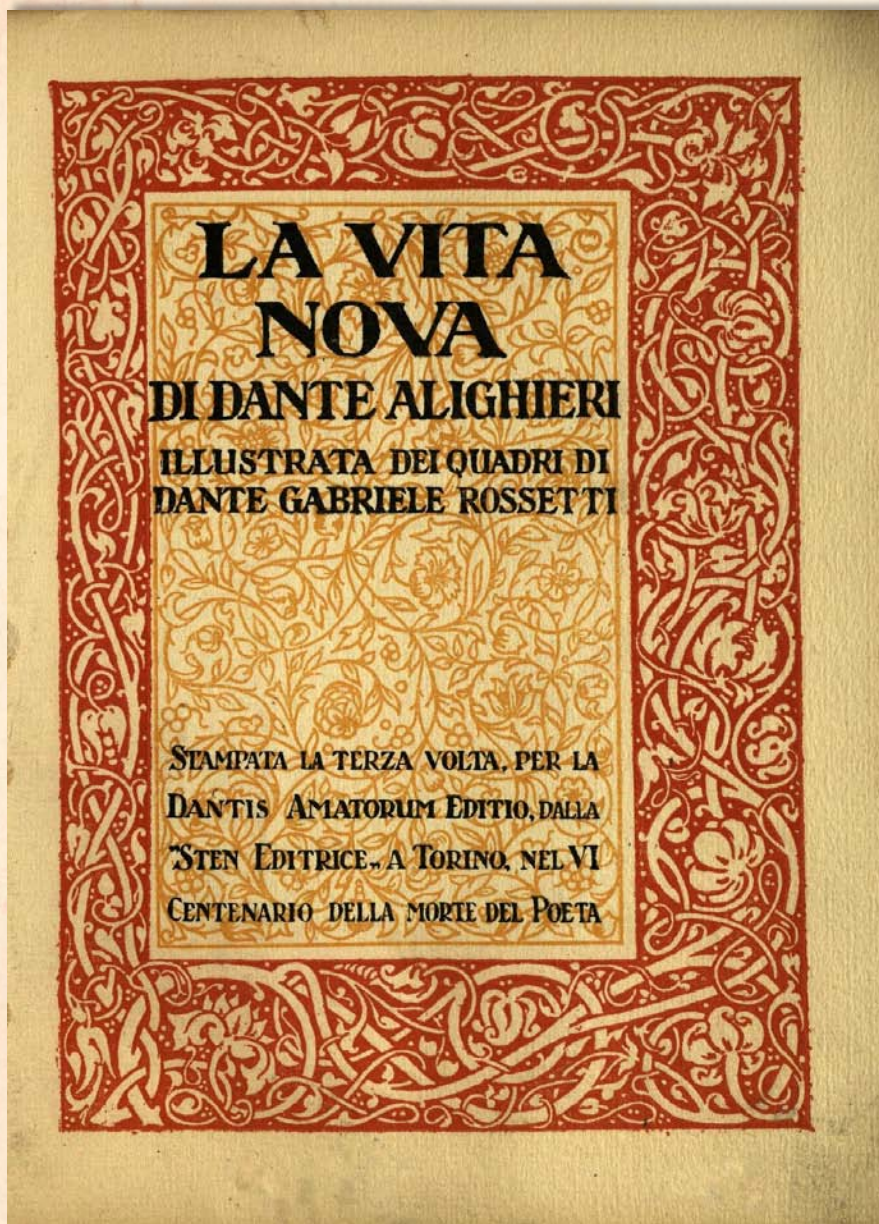
*La materia della Divina Commedia
di Dante Allighieri in VI tavole da
Michelangelo Caetani.*

Roma, 1855.
Primă ediție.

Colecții Speciale,
Cabinetul de Grafică.

DANTE ALIGHIERI. *La Vita Nova*.
Illustrata dei quadri di Dante
Gabriele Rosetti.

Ed. a 3-a.

Torino: Sten Editrice per Dantis
Amatorum Editio, 1921,

Ediție festivă, apărută la șase sute
de ani de la moartea autorului, cu
reproduceri după operele artistului
prerafaelit Dante Gabriel Rosetti.

Colecții Speciale,
Cabinetul de Bibliofilie.

„Beata Beatrice”,

ilustrație alb-negru, după o versiune a
picturii „Beata Beatrix”, realizată de Dante
Gabriel Rosetti.

„*Salutatio Beatricis in Terra*”,
ilustrație alb-negru, după un detaliu al
picturii „*Salutation of Beatrice*” de Dante
Gabriel Rosetti.

DANTE ALIGHIERI. *La Vita Nova*.
Ilustrata dei quadri di Dante Gabriele
Rosetti.
Torino: Sten Editrice per Dantis Amatorum
Editio, 1921,

Colecții Speciale,
Cabinetul de Bibliofilie.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

BOCCACCIO, Giovanni. *Viața lui Dante*. Trad. Ștefan Crudu. București: Editura pentru Literatură Universală, 1965.

BRUNI, Leonardo. *Della vita, studi e costumi di Dante*. În: *Le vite di Dante ...* A cura di G. L. Passerini. Firenze: G. C. Sansoni Editore, 1917.

DANTE ALIGHIERI. *Opere minore*. Ed. îngrijită de Virgil Câdea. București : Editura Univers, 1971.

DANTE ALIGHIERI. *Divina Comedie*. Trad. de G. Coșbuc. Ed. îngrijită și comentată de Ramiro Ortiz. București: Cartea Românească, [1925-1932]. [Vol. 1-3].

DANTE ALIGHIERI. [*Divina Comedie*]. Trad. de Alexandru Marcu. Craiova: Scrisul Românesc, 1932-1934. [Vol. 1-3].

DANTE ALIGHIERI. *Divina Commedia: Inferno = Divina Comedie: Infernul*. Trad. și comentarii de Marian Papahagi. Ed. îngrij., introd. și completarea comentariilor de Mira Mocanu. București: Humanitas, 2019.

FISKE, W. *Catalogue of the Dante collection presented by Willard Fiske*. Compiled by T. W. Koch. Ithaca, New York, 1898-1900. Vol 1-2.

GEORGESCU, Ioan. *Dante Alighieri*. În: *Transilvania*, Anul LII, nr. 9, sep. 1921, p. 703-723.

GIANI, Eugenio. *Firenze giorno per giorno*. Firenze: Sarnus, 2011.

IORGA, Nicolae. *Comemorarea lui Dante la Academia Română: ținută în ziua de 26 Maiu 1921*. București: Editura Librăriei Pavel Suru, 1921.

PALER, Octavian. *Drumuri prin memorie*. Ed. a 3-a. București: Polirom, 2009.

SCARTAZZINI, G. A. *A Companion to Dante: from the German of G. A. Scartazzini [translated] by Arthur John Butler*. London, New York: Macmillan and Co, 1893.

SCARTAZZINI, G. A. *Enciclopedia dantesca: dizionario critico e ragionato di quanto concerne la vita e le opere di Dante Alighieri*. Milano: U. Hoepli, 1876-1905.

VILLANI, Giovanni. *Croniche ... secondo le migliori stampe e corredate di note filologiche e storiche*. Vol. 1. Trieste: Sezione letterario-artistica del Lloyd Austriaco, 1857.

Nostalgiu Dantesti.

Excurs documentar și iconografic pe urmele „creatorului sufletului italian”

Expoziție virtuală realizată pe baza edițiilor bibliofile, a facsimilelor și a lucrărilor de artă păstrate la Cabinetele de Bibliofilie, de Manuscrise și de Grafică ale Colecțiilor Speciale din Biblioteca Națională a României.

Fotografiile utilizate în prezentare aparțin în totalitate autoarei.

Material conceput și realizat de: *Andreea RĂSBOIU, bibliotecar, Serviciul Colecții Speciale.*

Prelucrarea imaginilor digitale s-a efectuat în colaborare cu:
Aurelian Constantin POPOVICI, grafician, Biroul Editorial.

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI, 2021